

**EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
FAKULTA MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV**

Evidenčné číslo: 105002/I/2020/1220292814

**POLITICKÉ RIZIKO AKO FAKTOR
INVESTIČNÉHO ROZHODOVANIA
NADNÁRODNÝCH SPOLOČNOSTÍ**

Diplomová práca

2020

Bc. Iveta Ješková

**EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
FAKULTA MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV**

**POLITICKÉ RIZIKO AKO FAKTOR
INVESTIČNÉHO ROZHODOVANIA
NADNÁRODNÝCH SPOLOČNOSTÍ**

Diplomová práca

Študijný program: Hospodárska diplomacia

Študijný odbor: Ekonómia a manažment

Školiace pracovisko: Katedra medzinárodných ekonomických vzťahov a
hospodárskej diplomacie

Vedúci záverečnej práce: doc. Ing. Tomáš Dudáš, PhD.

Bratislava 2020

Bc. Iveta Ješková

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že záverečnú prácu som vypracovala samostatne a že som uviedla všetku použitú literatúru.

Dátum:

.....

Pod'akovanie

Na úvod by som chcela vyjadriť pod'akovanie všetkým, ktorí mi pomohli pri písaní tejto diplomovej práce. Osobitne by som chcela pod'akovať vedúcemu záverečnej práce doc. Ing. Tomášovi Dudášovi, PhD., za odborné vedenie, metodickú pomoc pri spracovávaní problematiky práce a trpezlivosť.

ABSTRAKT

JEŠKOVÁ, Iveta: *Politické riziko ako faktor investičného rozhodovania nadnárodných spoločností*. – Ekonomická univerzita v Bratislave. Fakulta medzinárodných vzťahov; Katedra medzinárodných ekonomických vzťahov a hospodárskej diplomacie. – Vedúci záverečnej práce: doc. Ing. Tomáš Dudáš, PhD. – Bratislava: FMV EU, 2020, 57 strán.

Hlavným cieľom práce je zhodnotenie faktorov vplyvujúcich na investičné rozhodovanie nadnárodných spoločností s dôrazom na politické riziko. Bližšie sa práca zaoberá porovnaním vybraných indikátorov a ich vplyvom na investičnú atraktivnosť krajiny. Nakoniec sa práca zaoberá zhodnotením investičnej atraktivnosti na konkrétnom príklade Číny. Diplomovú prácu je rozčlenená na 4 kapitoly. V prvej kapitole sú definované základné pojmy a v druhej cieľ a metodika práce. V tretej kapitole je porovnanie 3 indikátorov a ich vplyv na PZI. V poslednej kapitole sme zhodnotili investičnú atraktivnosť 2. najväčšej ekonomiky sveta - Číny.

Kľúčové slová:

priame zahraničné investície, nadnárodné spoločnosti, investičná atraktivnosť, Čína

ABSTRACT

JEŠKOVÁ, Iveta: Political risk as a factor of investment decision-making of multinational companies. – University of Economics in Bratislava. Faculty of international relations; Department of International Economic Relations and Economic Diplomacy. – Thesis supervisor: doc. Ing. Tomas Dudas, PhD. – Bratislava: FIR, University of Economics, 2020, 57 pages.

The main goal of this work is to evaluate the factors influencing the investment decisions of multinational companies with emphasis on political risk. In more detail, the work deals with the comparison of selected indicators and their impact on the investment attractiveness of the country. Finally, the work deals with the evaluation of investment attractiveness on the specific example of China. The diploma thesis is divided into 4 chapters. The first chapter defines the basic concepts and the second one goals and methods of research. The third chapter compares 3 indicators and their impact on FDI. In the last chapter, we evaluated the investment attractiveness of the 2nd largest economy in the world - China.

Key words:

foreign direct investment, multinational companies, investment attractiveness, China

Obsah

Úvod.....	7
1 Teoretické východiská skúmania investičnej atraktívnosti a politického rizika.....	8
1.1 Nadnárodná spoločnosť a priame zahraničné investície.....	8
1.2 Motívy pre investovanie v zahraničí.....	12
1.3 Investičná atraktívnosť krajiny	16
1.3.1 Rôzne porovnávacie opatrenia atraktivity	18
1.3.2 Faktory ovplyvňujúce investičnú atraktivitu krajiny.	19
1.4 Politické riziko	20
2 Cieľ a metodika práce	25
3 Analýza vplyvu vybraných indikátorov na investičnú atraktívnosť krajiny.....	26
3.1 Charakteristika vybraných indikátorov.....	26
3.2 Regresná a korelačná analýza	29
4 Zhodnotenie investičnej atraktívnosti na príklade Číny.....	32
4.1 Ekonomika	32
4.2 Politické prostredie	35
Záver	51
Zoznam použitej literatúry	53
Knižné zdroje/monografie	53
Elektronické zdroje	54

Úvod

V rokoch po druhej svetovej vojne ovládli globálne priame zahraničné investície USA, ktoré mali jedinečne silné postavenie, keďže neboli poznačené deštrukciou na svojom území. USA tak v rokoch 1945 až 1960 tvorili približne tri štvrtiny nových PZI. Odvtedy sa PZI rozšírili a stali sa globálnym fenoménom. Ten, ktorý už nie je výhradnou rezervou krajín Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD). V súčasnosti sa rozvíjajúce sa ekonomiky, ako napríklad Brazília, Čína, India a Rusko, stali kľúčovými hráčmi v tejto oblasti. Konferencia OSN o obchode (UNCTAD) uznala, že cezhraničné investície nadnárodných spoločností sa na celom svete ešte desať rokov po globálnej finančnej kríze v roku 2008 stále nevrátili na svoj vrchol pred krízou. PZI napriek tomu v globálnej ekonomike výrazne vzrástli, pričom zásoby PZI predstavujú asi jednu tretinu svetovej ekonomickej produkcie (Eurostat, 2018).

PZI sa považujú za neoddeliteľnú súčasť otvoreného a efektívneho medzinárodného hospodárskeho systému a za hlavný katalyzátor rozvoja. Väčšina krajín prešla vo svojich politikách na liberalizáciu investícií, zmiernenie obmedzení a ponúkanie daňových stimulov a dotácií na prilákanie zahraničného kapitálu. Významný nárast PZI, ako aj pozoruhodný rast aktivít transnacionálnych korporácií (TNK) v jednotlivých krajinách sa považuje za jeden z najviditeľnejších znakov rastúcej globalizácie. Posledné údaje poukazujú na to, že väčšina medzinárodných investícií sa odklonila od rozvíjajúcich sa ekonomík, ako je Čína naspäť do starších, bohatších rozvinutých krajín a regiónov v Európe a USA.

Vo svetle globalizácie a nasýtenia domáceho trhu MNC čelia stále konkurenčnejšiemu prostrediu, snažia sa rozšíriť svoje operácie a zvýšiť svoje investičné príležitosti mimo domácej krajiny. Aj keď zahraničné investičné príležitosti môžu byť mimoriadne prospešné, vstup na nové trhy a neznáme podnikateľské prostredie môžu MNC vystaviť novým neistotám. Jednou z kľúčových neistôt súčasného desaťročia je politická stabilita v rámci krajín, ako aj medzi krajinami. Zatiaľ čo politická nestabilita v krajine sa bežne spája s nestabilnými štátmi, ako sú Rusko a Sýria, poznáme aj iný druh politickej nestability, ktorý sa môže objavovať aj v rozvinutých krajinách. Vzhľadom na dôležitosť politickej nestability je trochu prekvapujúce, že vplyv politického rizika v hostiteľskej krajine na priame zahraničné investície zostáva nejasný. Zatiaľ čo dôkazy prieskumu zdôrazňujú, že nadnárodné spoločnosti a investori považujú politickú nestabilitu za hlavné riziko v súvislosti s PZI, empirické štúdie často poskytujú protichodné výsledky.

1 Teoretické východiská skúmania investičnej atraktívnosti a politického rizika

1.1 Nadnárodná spoločnosť a priame zahraničné investície

Nárast medzinárodného obchodu od druhej svetovej vojny (1939-45) položil základy svetovému rastu priamych zahraničných investícií. Od 40. rokov 20. storočia sa bariéry medzinárodného obchodu, ako sú vysoké clá (dane) na dovážaný priemyselný tovar, znižujú. Všeobecná dohoda o clách a obchode (GATT) bola zmluva podpísaná v roku 1948 23 národmi vrátane Spojených štátov na účely podpory obchodných dohôd medzi členmi. GATT, ktoré spolu s ďalšími dohodami pomohli nadviazať svetový obchod a zvýšiť spôsob, akým spoločnosti investovali svoje zdroje do zahraničných miest. V roku 1995 GATT vystriedala Svetová obchodná organizácia (WTO). Do roku 1999 sa objem svetového obchodu zvýšil takmer na 20-násobok objemu z roku 1950, čo bolo vo veľkej miere spôsobené stabilným rastom priamych zahraničných investícií.

Investície na medzinárodnej úrovni poskytli menším firmám príležitosti na aktívnejšie zapojenie sa do globálneho trhu. Väčšie firmy dokázali vybudovať celé pobočky v iných krajinách a integrovať sa hlboko do miestnych ekonomík; veľké spoločnosti s mnohými pobočkami na celom svete sa stali známymi ako nadnárodné spoločnosti.

Asi najvýznamnejší aktéri v medzinárodnom investovaní sú nadnárodné spoločnosti. Nadnárodná spoločnosť je akýkoľvek podnik, ktorý sa podieľa na priamych zahraničných investíciách, vlastní a kontroluje aktíva zabezpečujúce príjmy vo viac ako jednej krajine, vyrába tovar a poskytuje služby mimo svojej krajiny pôvodu alebo sa zaoberá medzinárodnou výrobou.¹

Nadnárodné podniky (MNE) sú registrované alebo nezapísané spoločnosti, ktoré zahŕňajú materské podniky a ich zahraničné pridružené spoločnosti. Materský podnik je definovaný ako podnik, ktorý kontroluje aktíva iných subjektov v iných krajinách, ako je jeho domovská krajina, zvyčajne vlastnením určitého podielu na vlastnom imaní. Za hranicu kontroly nad majetkom sa zvyčajne považuje majetková účasť vo vlastníctve 10% alebo viac kmeňových akcií alebo hlasovacích práv zaregistrovaných spoločností alebo ich ekvivalentov v prípade spoločností nezapísaných do obchodného registra. Zahraničná

¹ BIERSTEKER, Thomas J.: 1978. *Distortion of Development? Contending Perspectives on the Multinational Corporation*. Cambridge, Mass.:MIT Press, s. xii

pridružená spoločnosť je registrovaný alebo neregistrovaný podnik, v ktorom investor, ktorý je rezidentom v inom hospodárstve, vlastní podiel, ktorý umožňuje trvalý podiel na jeho správe (majetkový podiel vo výške 10% pre registrovaný podnik alebo jeho ekvivalent pre neregistrovaný podnik). V Správe o svetových investíciách sa dcérske podniky, pridružené podniky a pobočky - definované ďalej - označujú ako zahraničné pridružené spoločnosti alebo pridružené spoločnosti.²

Cieľom každého podniku je maximalizácia zisku a dosiahnutie vysokej výkonnosti investovaného kapitálu. Na dosiahnutie tohto cieľa spoločnosti začnú investovať v zahraničí a tak sa stanú nadnárodnými. Investície sú vo všeobecnej ekonomickej teórii považované za „...*ekonomickú činnosť, pri ktorej sa subjekt vzdáva súčasnej spotreby s výhľadom na zvýšenie produktu v budúcnosti.*“³

Ak podnik alebo firma investuje svoje peniaze alebo iné zdroje do obchodných činností mimo svojej domovskej krajiny, nazýva sa to priame zahraničné investície (PZI). Priame zahraničné investície zvyčajne zahŕňajú výstavbu továrne alebo výrobného závodu v inej krajine alebo poskytnutie vybavenia alebo budov spoločnosti v inej krajine. Môže to tiež znamenať, že firma v domovskej krajine riadi zahraničnú spoločnosť alebo investuje do projektu so zahraničnou spoločnosťou. Napríklad, ak automobilka so sídlom v USA vybudovala výrobný závod v Indonézii, znamenalo by to priamu zahraničnú investíciu. Americký výrobca automobilov kupujúci spoločnosť v inej krajine by bol ďalším príkladom priamych zahraničných investícií.

Zahraničné investície môžu byť posudzované ako „...akvizície resp. prevzatie aktív v inej krajine“.⁴ Môžeme ich rozdeliť na tri základné druhy:

1. Priame zahraničné investície (PZI) - nákup podielu spoločnosti, ktorý umožňuje plnú kontrolu spoločnosti, alebo tzv. investície na zelenej lúke. Rozhodujúcou črtou priamych zahraničných investícií je kontrola majetku získaného v zahraničí. Investorská firma za to ako protiváhu poskytuje zahraničnej krajine svoje finančné, manažérske, technické a iné zdroje.
2. Portfóliové investície - nákup akcií, obligácií či iných finančných aktív (obchodovateľných cenných papierov) zahraničných firiem a to v rozsahu, ktorý je nižší ako kontrolný balík a ktorý teda neumožňuje úplne ovládať zahraničnú firmu.

²UNCTAD. 2019. *World Investment Report 2019: Methodological Note*. [online]. [cit. 29.03.2020]. Dostupné na internete: https://unctad.org/en/PublicationChapters/wir2019chMethodNote_en.pdf . s. 3

³ SAMUELSON, P.A. - NORDHAUS, W.D.: *Ekonomie*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1995, s.970

⁴ BANNOCK, G. - BAXTER, R.E. - DAVIS, E.: *The Penguin Dictionary of Economics*. London: Penguin Books Ltd. 2003, s.168

Tieto investície sú teda na rozdiel od PZI pasívne, investor sa neusiluje o kontrolu a o riadenie firmy, ale ide iba o majetkovú účasť.

3. Poskytnutie pôžičiek a úverov - predstavuje dlhové krytie domácich investícií, čo je často nákladnou formou investovania (akumuláciu dlhu, vysoké úrokové náklady z úveru). Takáto forma je výhodná v prípade vysokej návratnosti z investície, na ktorú sa úver vzťahuje.

Národná banka Slovenska definuje priame zahraničné investície ako *"kategóriu medzinárodných investícií, ktorá vyjadruje zámer subjektu, ktorý je rezidentom jednej ekonomiky (priamy investor), získať trvalý podiel v podniku so sídlom v inej ekonomike (podnik priamej investície). Trvalý podiel vyjadruje existenciu dlhodobého vzťahu medzi priamym investorom a podnikom priamej investície a významný stupeň vplyvu na riadenie podniku. Pri určovaní existencie vzťahu priamej investície sa v súlade s medzinárodnými štandardami používa – kritérium 10 % podielu na základnom kapitáli alebo hlasovacích právach podniku."*⁵ Za súčasť priamych zahraničných investícií sa považujú okrem podielu na základnom kapitáli aj reinvestovaný zisk a ostatný kapitál – spojený s rôznymi medzipodnikovými úverovými operáciami.

Priame zahraničné investície (FDI), investície do podniku, ktorý je rezidentom v inej krajine, ako je krajina priameho zahraničného investora. *„Priamymi zahraničnými investíciami (PZI) rozumieme nákup zahraničných aktív na účely kontroly. Pod kontrolou rozumieme kontrolu hospodárenia firmy, ktorej aktíva sa nakúpili"*⁶ Kľúčovým prvkom PZI je dlhodobý vzťah. Investícia sa teda vynakladá na získanie trvalého záujmu a kontroly nad hospodárskym subjektom s implicitným vplyvom na riadenie podniku. Určitý stupeň vlastníctva akcií sa zvyčajne považuje za súvisiaci s účinným hlasom. Základné formy PZI sú:

- investície uskutočnené na rozvoj výrobného alebo spracovateľského závodu od základu („investície na zelenej lúke“),
- spoločné podniky
- fúzie a akvizície
- majetkový podiel

Zvyčajne sú identifikované tri zložky PZI: vlastný kapitál, reinvestovaný zisk a pôžičky v rámci spoločnosti. Zahraniční investori môžu získať podstatný vplyv, okrem

⁵. *Priame zahraničné investície*. 2003. NBS. [online]. [cit. 25.03.2020]. 146 s. Dostupné na internete: https://unctad.org/en/PublicationChapters/wir2019chMethodNote_en.pdf . s. 3

⁶ DUDÁŠ, Tomáš. 2006. *Priame zahraničné investície vo svetovom hospodárstve*. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2006. ISBN: 80-225-2139-6 s. 5

toho, že majú majetkový podiel v podniku, mnohými inými spôsobmi. Patria sem subdodávateľské zmluvy, zmluvy o správe, franšíza, leasing, licencovanie a zdieľanie výroby.

PZI sa považujú za dôležitý ukazovateľ aj za hnaciu silu tzv. hospodárskej globalizácie. Nie je to nový fenomén, hoci jeho význam narastal od druhej polovice 80. rokov. Rast PZI nemožno pripísať iba technologickým zmenám; uľahčili ho rôzni politickí aktéri vrátane vlád členských štátov WTO a iných medzinárodných organizácií. Základnou motiváciou pre investovanie kapitálu do zahraničia je hľadanie trhov, efektívnosť alebo vedomosti. Investorov priťahujú najmä silné ekonomické základy v hostiteľských ekonomikách.

Geografické rozloženie PZI je veľmi nerovnomerné. Veľká väčšina sa vymieňa medzi bohatými krajinami. Iba zlomok ide do novopriemyselných krajín. PZI naďalej obiehajú medzi tromi hlavnými blokmi „Triády“ (Európa, Amerika, juhovýchodná Ázia), pričom väčšina svetovej populácie je vylúčená.

Prax PZI má mnoho výhod. Keď spoločnosť investuje peniaze alebo zdroje do zahraničia, automaticky získa prístup na hospodársky trh tejto krajiny, čo rozširuje jej príležitosti na predaj svojich výrobkov. Môže mať tiež prístup k lacnejším výrobným zariadeniam, novým technológiám alebo novým výrobkom, ktoré nemôže dostať doma; tieto faktory môžu pomôcť zvýšiť jeho účinnosť.

Krajina, v ktorej sa investuje, nazývaná hostiteľská krajina, tiež ťaží z PZI: získava nové technológie, výrobky a obchodné alebo výrobné zručnosti, ktoré pomáhajú stimulovať hospodársky rast. Tieto výhody môžu zlepšiť ekonomické podmienky krajiny zvýšením úrovne príjmov pracovníkov alebo rozvojom trhu s tovarom a službami v krajine.

Prílev PZI sa považuje za zásadný predpoklad ekonomického rozvoja. Napríklad v postkomunistickej transformácii bol predstavený ako „Marshallov plán pre východnú Európu“. PZI majú potenciálne kladné aj záporné účinky na hostiteľské ekonomiky. Tieto účinky závisia od mnohých faktorov, vrátane úrovne rozvoja hostiteľskej ekonomiky, typu investície a pozície konkrétneho miesta investovania v obchodnej stratégii investora.

Štáty čoraz viac súťažia o prilákanie alebo udržanie mobilného kapitálu v lokalite. Cieľom prilákania investícií (alebo hrozby jej odchodu) je teda rámec rôznych politík a predpisov vrátane sociálnych. Z tohto hľadiska je rozhodujúce to, čo tvorcovia preferencií pripisujú mobilnému kapitálu. Je dôležité, že nákladová konkurencieschopnosť často

príťahuje PZI, čo vedie k deregulácii a liberalizácii. Tento predpoklad nemusí úplne zodpovedať skutočným lokálnym preferenciám investorov.

V posledných desaťročiach sa prekážky, ktoré regulujú obchod medzi národmi (nazývané medzinárodný obchod), postupne znižovali, čo umožnilo krajinám voľne obchodovať s tovarom a službami navzájom, a v dôsledku toho umožňovalo uskutočňovať viac priamych zahraničných investícií. Zvýšený obchod aj zvýšené priame zahraničné investície vydláždili cestu firmám na celom svete, aby si mohli založiť svoje výrobné zariadenia v mieste, ktoré je pre túto činnosť najlepšie, aj keď je v inej krajine. Firma môže navrhovať výrobok v jednej krajine, vyrábať jeho komponenty v továrňach nachádzajúcich sa v inej krajine a zostavovať výrobok v tretej krajine. Výrobok sa môže nakoniec predávať kdekoľvek na svete.

1.2 Motívy pre investovanie v zahraničí

Spoločnosti, ktoré chcú zdroje, ako je lacná pracovná sila a sú v tesnej blízkosti prírodných zdrojov, možno budú musieť na získanie týchto zdrojov založiť časť svojich operácií v zahraničných lokalitách. Americké, európske a ázijské spoločnosti našli už niekoľko desaťročí lacnú pracovnú silu v krajinách juhovýchodnej Ázie a východnej Európy, kde nie sú rozvinuté miestne ekonomiky. Na rozdiel od pracovníkov v Spojených štátoch a iných rozvinutých krajinách sú pracovníci v týchto krajinách vo všeobecnosti neorganizovaní (nie sú jednotní, aby chránili svoje práva a zlepšili svoje pracovné podmienky), čo výrazne znižuje pravdepodobnosť štrajku (protest zastavením práce) alebo vydania požiadavky na vyššie mzdy. Mnohé spoločnosti zo Spojených štátov a iných krajín, aby boli v tesnej blízkosti prírodných zdrojov umiestňovali svoje výrobné alebo administratívne budovy na Strednom východe a v Afrike, kde sú krajiny bohaté na také zdroje, ako sú ropa, uhlie, železná ruda a meď.

Účtovné firmy, reklamné firmy a právnické firmy tiež investujú svoje zdroje do iných krajín, zvyčajne keď hľadajú pre svojich klientov nových klientov. O podniku, ktorý to robí, sa hovorí, že rozširuje svoj trh. Napríklad právnická kancelária so sídlom v New Yorku, ktorá poskytuje právne služby klientom českého pôvodu, by mohla určiť, že sídlo v Prahe (hlavné mesto Českej republiky) by jej pomohlo získať viac českých klientov. Ak by firma už mala klientov v Prahe, investície do otvorenia kancelárie a zamestnávania českých právnikov by pomohli udržať vzťahy s týmito klientmi a tiež podporiť miestnu českú ekonomiku poskytovaním pracovných miest pre právnikov.

Ďalším dôvodom, prečo firmy investujú v iných krajinách, je využitie výhod známych ako úspory z rozsahu. Úspora z rozsahu znamená, že náklady na výrobu tovaru klesajú, keď sa zvyšuje množstvo vyrábaného tovaru. Veľké výrobné zariadenia, ako sú automobilové továrne, sú vo všeobecnosti schopné vyrábať tovar efektívnejšie ako menšie zariadenia, pretože väčšie zariadenia môžu hromadne vyrábať tovar pomocou montážnych liniek a automatizovaných strojov. Napríklad, ak výrobca kremíkových čipov so sídlom v USA otvorí výrobný závod v latinskoamerickej krajine Kostarika, môže svoje vyspelé výrobné technológie a zariadenia priniesť na miesto, kde je nehnuteľnosť lacnejšia ako v USA a náklady na platenie pracovníkov sú výrazne nižšie. Kostarická vláda okrem toho zdaňuje spoločnosť veľmi nízku sadzbu a dostáva od nej dotácie (vládne zníženie cien) na elektrinu a vodu. Všetky tieto výhody prispievajú k zníženiu nákladov na každý počítačový čip, ktorý sa vyrába v Kostarickom závode.

Ekonomika rozsahu je teória, ktorá uvádza, že priemerné výrobné náklady klesajú so zvyšujúcim sa počtom rôznych druhov vyrobeného tovaru. Napríklad spoločnosť vyrábajúca papierové výrobky, ktorá vyrába rôzne výrobky, od papierových dosiek cez papierové obrúsky až po lístkové lístky, bude mať zariadenia, ktoré môžu zdieľať výrobu rozličného tovaru, čo zníži celkové náklady na výrobu každého tovaru. Náklady na výrobu rôznych výrobkov pre jednu spoločnosť sú lacnejšie ako náklady na výrobu každého z nich v samostatnom zariadení. Predpokladajme napríklad, že čínsky výrobca britských čepelí vybudoval globálnu distribučnú sieť na prepravu britvy do mnohých rôznych krajín. Ak túto spoločnosť kúpi výrobca batérií v USA, výrobca batérií môže zvýšiť svoju účinnosť pomocou distribučnej siete výrobcu holiaceho strojčeka na prepravu holiacich strojčeka a batérií do iných krajín. Investícia do čínskej spoločnosti dáva americkej spoločnosti novú výhodu.

Robert Pearce vidí 3 strategické motivácie pre ktoré by sa spoločnosť stala medzinárodnou:

- trh
- efektivita
- vedomosti

Dôvody pre spoločnosti aby sa stali nadnárodnými:⁷

1. dôvody súvisiace s nákladmi
 - a. využiť rozdiely v technologickom rozvoji, pracovnom potenciáli, produktivite a mentalite, kapitálovom trhu a miestnych daniach

⁷ TAYLOR, M. - THRIFT, N. 1982. *The Geography of multinationals: Studies in the spatial development and economic consequences of multinational corporations*. Croom Helm, 1982. s.21

- b. zníženie nákladov na dopravu
 - c. vyhýbanie sa vysokým colným prekážkam
 - d. využiť výhody miestnych talentov pri zakladaní výskumu a vývoja v zahraničí
2. dôvody objemu predaja
- a. zahraničných sprostredkovateľov neschopných uspokojiť finančné požiadavky rozšíreného marketingu
 - b. pre rýchlejšie prispôsobenie sa zmenám na miestnom trhu a lepšie prispôsobenie miestnym podmienkam
 - c. sledujú dôležitých zákazníkov v zahraničí
 - d. držať krok s konkurenciou
 - e. presviedčanie a nátlak zahraničných vlád
 - f. dosiahnuť lepšie medzinárodné rozdelenie práce, väčšie výrobné cykly a lepšie využitie dostupných úspor z rozsahu
 - g. vyhnúť sa predpisom v domovskej krajine, napr. daňové a protimonopolné právne predpisy
3. dôvody súvisiace s rizikovými faktormi
- a. aby sa zabránilo vylúčeniu z trhov zákazníkov a dodávateľov a podporovala sa integrácia smerom dopredu a dozadu
 - b. bojovať proti nepružnosti a vyhnúť sa recesii špecifickej pre jednotlivé krajiny
 - c. znížiť riziká sociálneho a politického narušenia zavedením operácií v mnohých hostiteľských krajinách

Niekoľko rôznych stratégií:⁸

1. rozšírenie veľkosti na dosiahnutie úspor z rozsahu
2. horizontálna integrácia alebo zlúčenie podobných firiem s cieľom zvýšiť podiel na trhu
3. vertikálna integrácia alebo získanie spoločností, ktoré dodávajú suroviny (spätná integrácia) alebo spracovávajú výstup (integrácia vpred) s cieľom dosiahnuť väčšiu kontrolu
4. priestorové rozptýlenie alebo regionálne presídlenie na rozšírenie trhov
5. diverzifikácia výrobkov s cieľom rozvíjať nové trhy a

⁸ CHANDLER, A. D., Jr. 1962. *Strategy and Structure: Chapters in the History of Industrial Enterprise*. Cambridge, Mass.: MIT Press. 1962.

CHANDLER, A. D., Jr. 1990. *Scale and Scope: The Dynamics of Industrial Capitalism*. Cambridge, Mass.: Belknap Press of Harvard University Press. 1990

FLIGSTEIN, N. 1990. *The Transformation of Corporate Control*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.

6. konglomerácia alebo zlúčenie so spoločnosťami skôr na základe ich finančnej výkonnosti ako podľa toho, čo vyrábajú.

V tabuľke č. 1 možno vidieť prehľadné zhrnutie faktorov vyplývajúcich na investičné rozhodovanie, zoskupené do niekoľkých kategórií.

Marketingové faktory
• veľkosť trhu • rast trhu • snaha udržať si podiel na trhu • snaha zvýšiť export materskej spoločnosti • potreba udržiavať úzke vzťahy so zákazníkmi • nespokojnosť s existujúcimi trhovými dohodami • export
Prekážky medzinárodného obchodu
• prekážky medzinárodného obchodu • domáci zákazníci uprednostňujú domáce produkty
Náklady
• snaha priblížiť sa k zdrojom vstupov • dostupnosť pracovnej sily • dostupnosť surovín • dostupnosť kapitálu, technológií • nižšie mzdové náklady, nižšie ostatné výrobné náklady, nižšie dopravné náklady • finančné a iné vládne podpory
Investičné prostredie
• všeobecný postoj k zahraničným investíciám • politická stabilita • vlastnícke vzťahy • ovplyvňovanie menových kurzov a daňová štruktúra
Všeobecný motív
• ZISK

Tabuľka 1 Hlavné motívy PZI

Zdroj: Publikácia OECD⁹

⁹ ŠAKOVÁ, B. 1998. *Transnacionálne korporácie a ekonomický rast*. Sprint, 1998. 163 s. ISBN 8088848342, s. 32.

1.3 Investičná atraktivnosť krajiny

Atraktivnosť krajiny sa dá definovať ako celkové vnímanie a názory na rizikový profil krajiny a v konečnom dôsledku, jej trh a konkurenčné príležitosti dostupné v krajine. Vnímanie vyššie uvedených aspektov sú vo všeobecnosti neopodstatnené pocity. Vnímanie sa zvyčajne považuje za proces, pri ktorom jednotlivci organizujú a interpretujú svoje zmyslové dojmy, aby dali zmysel prostrediu. Tento proces sa točí okolo formovania vrodeneho kognitívneho očakávania alebo predispozície o fiktívnom fenoméne. Nebezpečenstvo založenia kritických rozhodnutí na vnímaní spočíva v tom, že je ohrozená objektivita a v tomto procese môže byť použitá značná vynaliezavosť. Húževnatosť v procese formovania vnímania môže zmeniť kľúč na widget.

Stanoviská sú na druhej strane všeobecne regulované a do určitej miery založené na vedeckých dôkazoch. „Názorom“ máme na mysli osobnú vieru alebo úsudok, ktorý vznikol na základe vedomostí alebo skúseností, ale nie nevyhnutne dokázaným dôkazom. Vo väčšine prípadov názorom chýba absolútne presvedčenie a úroveň istoty ohľadom hľadiska je do značnej miery nízka. Názor teda možno zhrnúť ako záver, že určité skutočnosti, myšlienky, názory alebo presvedčenia sú pravdepodobne pravdivé alebo v konečnom dôsledku môžu byť preukázané. Stanoviská sa považujú za neopodstatnené, rovnako ako vnímanie, a nemali by preto tvoriť základ kritických investičných rozhodnutí.

Najbežnejším zdrojom informácií pre obchodné rozhodnutia je vedecky podložený akademický výskum. Tento zdroj informácií je vo všeobecnosti veľmi nepopulárny, najmä v rozvojovom svete, pretože v týchto ekonomikách existuje len veľmi svedomitá a presná dokumentácia o investičných podnebiach. Je všeobecne známe, že veda je najpresvedčivejším a najpresnejším zdrojom poradenstva. Je však oveľa nákladnejšie zakladať investičné rozhodnutia skôr na vede ako na individuálnych skúsenostiach a znalostiach konkurentov o zahraničných trhoch.

Krajiny s medzinárodným prostredím súťažia, aby prežili, rozvíjali sa a prosperovali. Na dosiahnutie týchto cieľov Nye rozdeľuje svetovú politiku na 3 navzájom previazané úrovne: vojenská sila, hospodárska sila a tzv. jemná sila (soft-power). Kwang-Hoon Lee vo svojom článku o atraktivnosti krajiny vysvetľuje, že atraktivnosť krajiny je významným nástrojom štátu práve v tejto tretej kategórii. Pojem atraktivnosť krajiny sa v medzinárodnom obchode používa na meranie charakteristík krajiny vzhľadom na jej trh, ktorý zahŕňa priemyselné odvetvia, spoločnosti a investičné možnosti, ktoré by mohli byť atraktívne pre zahraničného investora ako je nadnárodná korporácia. Investičné

rozhodnutia TNK sú riadené komplexnými strategickými úvahami o príťažlivosti ziskov z investovania v hostiteľskej krajiny na rozdiel od investovania v materskej krajine, na ktoré vplýva viacero faktorov.¹⁰ Asi najznámejšia teória o umiestnení priamych zahraničných investícií je Dunningova Eklektická teória PZI nazývaná aj OLI. Táto teória je založená na 3 faktoroch:

- – Ownership Advantages – špecifické výhody firmy
- L – Location Advantages – špecifické výhody štátov
- I – Internalization – výhody z internalizácie

Faktor L, alebo špecifické výhody štátov bližšie popisuje kam investujú firmy v zahraničí. Výber štátu podľa Dunninga závisí od politických, sociálnych a ekonomických výhod (viď obr. 1.)

Politické výhody	Sociálne výhody
• Politická stabilita • Legislatívny rámec • Spravodlivosť právneho systému	• Jazyková blízkosť • Malé kultúrne rozdiely
Ekonomické výhody	
• Geografická poloha krajiny • Podnikateľské prostredie • Daňové zaťaženie • Náklady výrobných faktorov	• Prirodzené danosti krajiny • Úroveň regulačných obmedzení • Produktivita práce • Investičná propagácia

Obrázok 1 Faktor L – špecifické výhody krajín¹¹

Zdroj: Dunning

K strategickým cieľom spoločnosti patrí cieľ rásť, vstupovať na nové trhy, do nových krajín, získavať väčší podiel na trhu a nových zákazníkov. Faktory pre výber krajiny na nové investície možno rozdeliť na tie pôsobiace v mikro-prostredí ako napr. služba zákazníkom, trhu, uspokojenie dopytu, ktoré firma môže ovplyvniť a na faktory

¹⁰ LEE, K.. 2016. *The conceptualization of country attractiveness: a review of research*. In: International Review of Administrative Sciences. Vol. 82(4) 807-826. Dostupné na internete: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0020852314566002> s. 811

¹¹ DUNNING, J.H.: *A Rose by Any Other Name ...? FDI Theory in Retrospect and Prospect*. In: NOVÁK, M.-ŠUSTR, M.: 2009. *Faktory Prilevu Priamych Zahraničných Investícií do vybraných Tranzitívnych Ekonomík*. Ekonomické rozhľady. ISSN 0323-262X, 2009, 1, s. 72. Dostupné online: https://euba.sk/www_write/files/SK/ekonomicke-rozhlady/er1_2009_novak_sustr-10134.pdf

ovplyvňujúce makro-prostredie. Makro-environmentálne faktory možno definovať prostredníctvom PEST analýzy na:¹²

- Politické – daňová politika, regulácia obchodu, vojna proti terorizmu, stability vlády, pracovné právo, zmluvné právo, zákony o konkurencii, ...
- Ekonomické – hospodársky rast, úrokové miery, dopyt a ponuka, faktory konkurencie, verejné výdavky, peňažná ponuka, inflácia, nezamestnanosť, ...
- Spoločensko-kultúrne – demografické trendy, rozdelenie príjmov, spoločenská mobilita, , životný štýl, úroveň vzdelania, ...
- Technologické – veda a výskum, nové vynálezy a inovácie, rýchlosť technologického transferu, ...

1.3.1 Rôzne porovnávacie opatrenia atraktivity

Na presné meranie a porovnanie príťažlivosti krajiny pre investície je nevyhnutné prijať zložený model. Takýto konštrukt by mal zahŕňať (do detailov) rôzne faktory, ktoré odkazujú na konkrétne výhody ponúkané každým potenciálnym trhom. Model by mal tiež umiestniť hodnotenie každej krajiny oproti jej výkonnosti v identifikovateľnom merateľnom ukazovateli príťažlivosti.

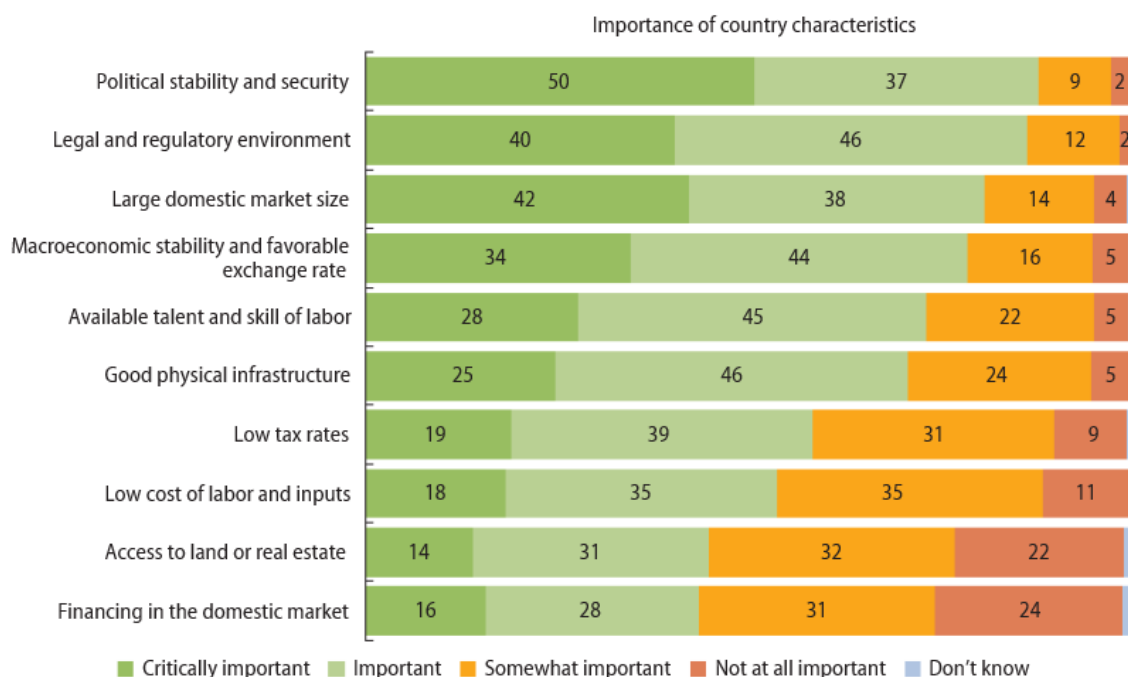
Porovnanie konkurencieschopnosti krajiny vo všeobecnosti vytvára index, ktorý poukazuje na konkrétne silné a slabé stránky potenciálnych trhov. Takýto index poskytuje tvorcom politiky usmernenia o druhu zásahov potrebných na zvýšenie príťažlivosti krajiny pre možné zahraničné investície. Okrem toho poskytuje investorom usmernenie o druhoch príležitostí a výziev, ktoré sa nachádzajú v konkrétnych lokalitách. Miera konkurencieschopnosti sa považuje za silný náznak toho, prečo sú niektoré ekonomiky (najmä vyspelé ekonomiky a rozvíjajúce sa ekonomiky v juhovýchodnej Ázii) príťažlivejšie pre investície na úkor iných krajín. Index tiež naznačuje rozdiely medzi charakteristikami jednej krajiny a druhej.

Podľa prieskumu investičných a politických rizík Svetovej banky (2018) väčšina respondentov označila politickú stabilitu a právne a regulačné prostredie za najdôležitejší faktor investičného rozhodovania (viď obr. č. 2).

V prieskume globálnej investičnej konkurencieschopnosti, ktorý zadala Svetová banka (2017), sa viac ako tri štvrtiny investorov skúmaných v tejto správe stretli s

¹² BIRNLEITNER, H. 2014. *Attractiveness of Countries for Foreign Direct Investments from the Macro-Economic Perspective*. In: Proceedings of FIKUST '14 Symposium for Young Researchers, 2014. 29-40 s. [online] [cit. 2.05.2020] Dostupné online: <https://kgk.uni-obuda.hu/sites/default/files/03-Helmut-Birnleitner.pdf> s. 30-32

niektorými typmi politík vo svojich investičných projektoch v zámorí. Podľa správy väčšina zo 754 opýtaných riadiacich pracovníkov zorganizovala značné oneskorenie svojich investícií. Výsledky tiež ukazujú, že len veľmi málo vedúcich pracovníkov zrušilo plánovanú investíciu alebo stiahlo existujúcu investíciu z dôvodu politického rizika.¹³

Obr. č. 2 Faktory ovplyvňujúce investičné rozhodovanie

Zdroj: Svetová banka, 2018

1.3.2 Faktory ovplyvňujúce investičnú atraktivitu krajiny.

Jedným z najúčinnejších meradiel príťažlivosti krajiny pre investície je kombinácia makroekonomických a inštitucionálnych premenných, ktoré v zásade ovplyvňujú rast. Je dôležité poznamenať, že atraktivnosť je do značnej miery funkciou rastu, ale niektoré faktory tiež prispievajú k určovaniu rastového potenciálu krajiny. Za hlavné lokalizačné faktory Newton považuje:¹⁴

1. politická stabilita – forma vlády, politická sloboda, medzinárodné vzťahy, vnútorná a vonkajšia bezpečnosť, revolúcie, členstvo v medzinárodných organizáciách

¹³ WORLD BANK GROUP. 2018. *Global Investment Competitiveness Report 2017/2018: Foreign Investor Perspectives and Policy Implications*. Washington, DC: World Bank. 2018. 185 s. ISBN: 978-1-4648-1185-2 Dostupné online: <https://elibrary.worldbank.org/doi/pdf/10.1596/978-1-4648-1175-3> s. 6.

¹⁴ NEWTON: *Investiční pobídky a jejich efektivnost - výzvy a pasti hospodářské politiky vůči přímým zahraničním investicím*. Praha: NEWTON, 2003, s. 14-15

2. inštitucionálna stabilita – transparentnosť a vynútiteľnosť práva, daňový režim, administratívne procedúry a korupcia
3. ekonomická stabilita – miera inflácie, orientácia hospodárskej politiky, vonkajšia rovnováha, fiškálna stabilita, kurzová stabilita, regulácia a stabilita bankového sektoru a kapitálového trhu
4. veľkosť trhu a charakteristika ekonomiky – HDP, HDP/obyvateľa, štruktúra ekonomiky, podnikateľské a investičné prostredie, kúpna sila obyvateľstva, infraštruktúra, prílev a stav PZI, aglomeračné výhody (cluster) v konkrétnom odvetví
5. výrobné faktory – cena práce, kvalita, produktivita, inštitucionálne obmedzenie, nerastné zdroje
6. ostatné charakteristiky – geografická poloha, kultúrna blízkosť, politika voči PZI, privatizácia,

1.4 Politické riziko

Podnikateľské riziká predstavujú určitú pravdepodobnosť, že skutočne dosiahnuté hospodárske výsledky podnikateľskej činnosti sa budú odchyľovať od výsledkov predpokladaných (plánovaných), pričom tieto odchýlky môžu byť:¹⁵

- žiaduce (vyšší zisk),
- nežiaduce (strata).

Podľa vecnej náplne rozlišujeme nasledovné riziká¹⁶:

1. technické sú riziká spojené s uplatňovaním výsledkov vedecko-technického rozvoja
2. výrobné sú riziká ohrozujúce priebeh výrobného procesu a jeho výsledky
3. ekonomické zahrňujú širokú škálu nákladových rizík, ktoré sú vyvolané rastom cien nákladových položiek, zahrňujú infláciu, riziká spojené s peňažnou a rozpočtovou politikou a významnú zložku tvoria riziká spojené so zahranično-obchodnými činnosťami a podnikaním v zahraničí
4. trhové sú riziká spojené s úspešnosťou výrobku na domácom a zahraničnom trhu, majú povahu rizík dopytových vo vzťahu k výške predaja a rizík cenových z hľadiska predajných cien

¹⁵ ŠIMÁK, L. 2006. *Manažment rizík*. Žilina. 2006. 116 s. In: Fakulta špeciálneho inžinierstva, Žilinská univerzita v Žiline. [online] [cit. 22.03.2020] Dostupné online: http://fsi.uniza.sk/kkm/old/publikacie/mn_rizik.pdf s. 44

¹⁶ FOTR, J. 1992. *Jak hodnotit a snižovat podnikatelské riziko*. Praha : Management Press, 1992. 105 s. ISBN 80-85603-06-3. s. 14

5. finančné sú riziká súvisiace s dostupnosťou bankových úverov, so zmenami úrokových sadzieb a pod.
6. politické sú zdrojom politickej nestability a zmien v politických systémoch

McKellar (2017) definuje politické riziko ako "*potenciálnu hrozbu podnikaniu vznikajúcu ako následok politického správania*".¹⁷ Politické správanie je činnosť zameraná na ovplyvňovanie politiky, či už zachovávanie a upevňovanie status quo, zmena status quo na upravenie spoločenského poriadku tak, aby korešpondoval s rôznymi záujmami a ideálmi alebo ovplyvňovanie oficiálnej moci na presadenie špecifických nepolitických ekonomických alebo spoločenských záujmov. Aktérmi tu môžu byť prevažne vlády, kde sídli oficiálna moc, ale aj spoločenský aktivisti a rôzne záujmové skupiny, povstalecké a teroristické skupiny, medzinárodné organizácie ako napr. Organizácia Spojených Národov (OSN) alebo Organizácia pre ekonomickú spoluprácu a rozvoj (OECD) a dokonca aj médiá. Markovič ďalej zaraďuje politické riziko k systematickým rizikám, čo sú riziká vlastné trhu ako takému a jednotlivec ho nemôže ovplyvniť. K ďalším systematickým rizikám zaraďuje:¹⁸

- politické riziká: rozhodnutia vlády, zmena vládnej politiky,
- medzinárodné riziká: zmeny devízových kurzov, colné podmienky,
- ekonomické riziká: vývoj cien surovín, kúpna sila obyvateľstva, dane, zmeny úrokovej miery,
- riziko inflácie: pokles kúpnej sily,
- riziko udalostí: vojny, prírodné katastrofy

Dobré zhrnutie definícií politického rizika je v publikácii M. Fitzpatricka, ktorý rozdeľuje rôzne definície do 4 kategórií so spoločným menovateľom:

1. Politické riziko je spojené s pôsobením vlády
2. Politické riziko je spojené s udalosťami politického charakteru, napr. zmena vlády, teroristické útoky, nepokoje...
3. Politické riziko spojené s prerušením v podnikateľskej činnosti v dôsledku politických zmien ktoré je ťažké predvídať. Robock (1971) v tejto kategórii definícií tiež rozlišuje politické riziko a politickú nestabilitu, ktorá môže ale nemusí spôsobiť politické riziko
4. Politické riziko vychádzajúce z politického prostredia

¹⁷ McKELLAR, R. 2017. *A Short Guide to Political Risk*. s. 2-3.

¹⁸ MARKOVIČ, P. et al. 2007. *Manažment finančných rizík podniku*. Vydavateľstvo : Iura Edition, 2007. 195 s. ISBN 978-80-807-8132-3.

V súhrnnej práci na tému politického rizika, Cecilia Emma Sottilotta, pridáva k tomuto rozdeleniu aj asi najvšeobecnejšiu definíciu, kde za politické riziko sú považované všetky neekonomické riziká. Zosumarizovaním týchto 5 kategórií môže byť politické riziko definované ako *"pravdepodobnosť, že ziskovosť investície bude negatívne ovplyvnená okolnosťami, ktoré možno pripísať buď nepredvídaným zmenám (napr. revolúciám, aj keď sú spojené s demokratizačnými procesmi) na domácej alebo medzinárodnej politickej scéne, alebo rozhodnutiam vládnej politiky, ktoré ovplyvňujú vlastnícke práva investora."*¹⁹

Robock ďalej rozdeľuje politické riziko na makro úrovni, teda politické zmeny ktoré ovplyvňujú všetkých zahraničných investorov a mikro-úrovni, kedy politické riziko zasiahne len vybrané odvetvia podnikateľskej činnosti (viď tab. č. 2). Robert Eggs pridáva rozlíšenie medzi riziká spôsobené vládnymi činmi a riziká spôsobené nestabilitou.²⁰

	Vládne riziká	Riziko nestability
Riziká na firemnej úrovni	• Diskriminačné regulácie • Vyvlastnenie • Porušenie zmluvy	• Sabotáž • Únosy • Bojkoty zamerané na špecifickú firmu
Riziká na úrovni krajiny	• Hromadné znárodňovanie • Regulačné zmeny • Nezameniteľnosť meny	• Masové štrajky • Mestské nepokoje • Občianske vojny

Tabuľka č. 2 Druhy politického rizika

Zdroj: Wagner, 2000

Politické riziko je súčasťou podnikateľského a investičného rizika čo dokazuje aj ponuka poistenia voči nemu. Prvýkrát sa dostala do popredia a praxe v druhej polovici 70. rokov 20. storočia po ropnej kríze v 1973. Ku koncu Studenej vojny sa jej atraktivita vytrácala. Po vytvorení multipolárneho medzinárodného prostredia sa analýza politického rizika pretransformovala využívajúc sofistikované metódy sociálnej vedy. Kauzálne vzťahy a analytické procedúry sú ovplyvnené socio-kultúrnymi, politickými a ekonomickými fenoménmi, a mali by byť implementované do hodnotenia politického rizika. Analýzu politického rizika možno charakterizovať ako *"analýzu pravdepodobnosti, že faktory spôsobené alebo ovplyvnené (ne)činnosťou alebo reakciou účastníkov politického systému na udalosti v rámci krajiny alebo mimo nej, ovplyvnia investície a*

¹⁹ SOTTILOTTA, C. 2012. *Political Risk: Concepts, Definitions, Challenges*. Italy: LUISS School of Government, 2013. 21 s. ISSN: 2282-4189 Dostupné online: https://www.researchgate.net/publication/267736283_Political_Risk_Concepts_Definitions_Challenges s. 6

²⁰ WAGNER, D. 2000. *Defining Political Risk*. International Risk Management Institute. [online] [cit. 22.04.2020] Dostupné online: <https://www.irmi.com/articles/expert-commentary/defining-political-risk>

*podnikateľské prostredie takým spôsobom, že investori stratia peniaze alebo nezarobia až tolko peňazí koľko sa očakávalo pri počiatočnom rozhodnutí investovať."*²¹

Analýza politického rizika na rozdiel od analýzy krajiny a jej úverovej bonity musí byť zhodnotená nielen z kvantitatívneho ale aj z kvalitatívneho hľadiska. Najznámejšie výskumné metódy sú:

1. Kvantitatívne - modelovanie rizika na základe predpokladov o kauzálnom vzťahu spájajúcom niektoré črty politického prostredia a pravdepodobnosť politickej rizikovej udalosti
2. Kvalitatívne
 - a. Grand tours - návštevy potenciálnych host'ujúcich krajín
 - b. Old hands - rady expertov ktorý majú skúsenosti z danej krajiny
 - c. Delphi techniques - zlučiť názory experta na dosiahnutie celkových indexov a meraní politického rizika (PRS Group)

Riziko podnikateľského projektu nie je pevne stanovené a podnikateľ môže toto riziko uplatnením vhodných postupov a opatrení znížiť, poprípade ho môže vo výnimočných prípadoch úplne eliminovať. Postupy znižovania podnikateľského rizika možno rozčleniť do dvoch základných skupín a to postupy zamerané na:

1. Odstránenie resp. elimináciu príčin vzniku rizík a
2. Zníženie nepriaznivých dôsledkov rizika.

Do prvej skupiny môžeme teda zaradiť tie činnosti, ktorých cieľom je pôsobiť na vlastné príčiny vzniku rizika tak, aby sa a/ znížila pravdepodobnosť výskytu rizikových situácií s nepriaznivými dôsledkami pre úspech podnikateľského projektu b/ znížila veľkosť nepriaznivých efektov. Do druhej skupiny činností zameraných na znižovanie podnikateľského rizika možno zaradiť tie činnosti, ktoré sa sústreďujú na znižovanie nepriaznivých dôsledkov výskytu určitých rizikových situácií. Tieto činnosti a postupy, ktoré majú niekedy charakter určitých nápravných opatrení sa často označujú ako defenzívne prístupy (stratégie). Medzi základné spôsoby znižovania podnikateľského rizika patria diverzifikácia, flexibilita, delenie rizika, transfer rizika a poistenie.²²

Kategórie politického rizika na základe poistenia proti špecifickej politickej udalosti:

- vojna a politické násilie (občianska vojna, povstanie, teroristický útok)

²¹ BRINK, C. 2004. *Measuring Political Risk: Risks to Foreign Investment*. s. 2

²² TÓTH, M. *Podnikateľské riziko*. Žilina. 2006. 12 s. In: Fakulta ekonomiky a manažmentu, Slovenská poľnohospodárska univerzita. [online] [cit. 22.03.2020] Dostupné online: http://fsi.uniza.sk/kkm/old/publikacie/mn_rizik.pdf

- vyvlastnenie/porušenie zmluvy (priame znárodnenie a vyvlastnenie aktív v súlade s porušením zmluvy medzi vládou a korporáciou)
- riziko transferu (riziko vlády obmedzujúcej tok kapitálu ktorá má negatívny dopad na TNK, zvyčajne počas finančnej krízy)

Poistenie proti politickému riziku poskytujú buď súkromné spoločnosti (Sovereign, Zurich, Chubb, Lloyd's of London, Aon a AIG) alebo aj vládne agentúry (U.S. Governments' Overseas Private Investment Corporation (OPIC), Export Development Canada (EDC) Export Credit Agencies). Podporou investícií do rozvojových krajín cez poskytnutie záruk a poistenia investícií sa zaoberá aj jedna z inštitúcií Skupiny Svetovej banky – Multilaterálna agentúra pre investičné záruky (MIGA).

2 Cieľ a metodika práce

Hlavným cieľom práce je zhodnotenie faktorov vplývajúcich na investičné rozhodovanie nadnárodných spoločností s dôrazom na politické riziko. Bližšie sa práca zaoberá porovnaním vybraných indikátorov a ich vplyvom na investičnú atraktivnosť krajiny. Nakoniec sa práca zaoberá zhodnotením investičnej atraktívnosti na konkrétnom príklade Číny.

Pri výskume danej problematiky boli využité metódy analýzy, syntézy. V prvej kapitole sme využili deskriptívno-analytickú metódu pri definovaní základných pojmov. V druhej kapitole sme využili regresnú a korelačnú analýzu na porovnanie vybraných indikátorov a ich vplyvu na prílev priamych zahraničných investícií. V tretej kapitole sme na konkrétnom prípade krajiny a s použitím historicko-deskriptívnej metódy zhodnotili jej investičnú atraktivnosť.

Diplomovú prácu sme rozčlenili na 3 kapitoly. Pre lepšie pochopenie danej problematiky sme najprv vymedzili základné pojmy – transnacionálne korporácie, motívy pre investovanie v zahraničí, investičnú atraktivnosť a politické riziko ako jej faktor. V druhej kapitole sme porovnávali 3 indikátory (Index nestabilných štátov, Index ekonomickej slobody a Index globálnej konkurencieschopnosti) a ich vplyv na investičnú atraktivnosť krajiny. V poslednej kapitole sme zhodnotili investičnú atraktivnosť 2. najväčšej ekonomiky sveta - Číny.

Pri vypracovaní diplomovej práce sme využívali rôzne zdroje slovenských, avšak prevažne zahraničných autorov. Medzi slovenských autorov zaoberajúcich sa danou problematikou investícií patrí Tomáš Dudáš, problematikou nadnárodných korporácií Beáta Šáková. Medzi najznámejších zahraničných autorov zaoberajúcich sa politickým rizikom patrí Nathan Jensen. Preskúmanie danej problematiky boli veľmi dôležité publikácie *Konferencie OSN o obchode*, ktorá každoročne vydáva Svetovú správu o investíciách, ako aj publikácie *Svetovej banky* o Globálnej konkurencieschopnosti. Ďalšie organizácie zaoberajúce sa touto problematikou sú napríklad *Fond pre mier* a *Nadácia Heritage*.

3 Analýza vplyvu vybraných indikátorov na investičnú atraktivnosť krajiny

3.1 Charakteristika vybraných indikátorov

V tejto časti skúmame vplyv vybraných indikátorov reprezentujúcich stav politického prostredia na atraktivnosť krajiny pre zahraničných investorov. Ako ukazovateľ investičnej atraktivnosti krajiny sme zvolili prílev priamych zahraničných investícií. Podľa Dudáša stav politického prostredia možno zhodnotiť v nasledujúcich kategóriách:

- Politická stabilita
- Stav právneho prostredia
- Byrokratické procedúry
- Korupcia
- Zákony týkajúce sa PZI

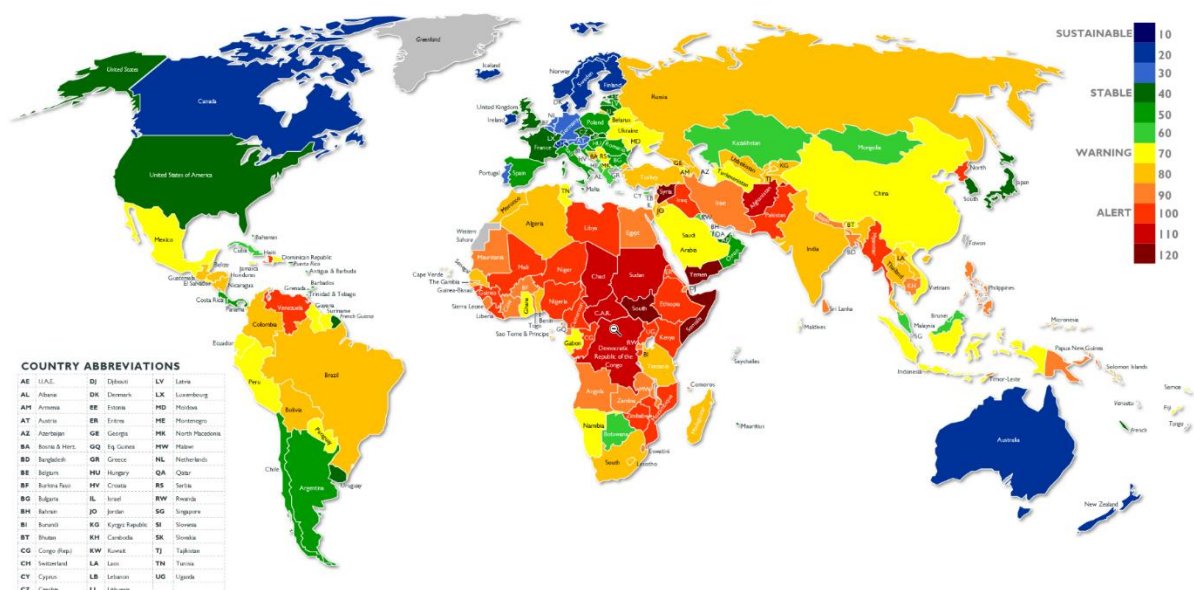
Z indikátorov ktoré v rámci svojej metodológie zhodnocujú aj tieto kategórie sme zvolili Index nestabilných štátov, Index ekonomickej slobody a Index globálnej konkurencieschopnosti.

Index nestabilných štátov (FSI – Fragile State Index) je založený na rámci na posudzovanie konfliktov - známym ako „CAST“ -, ktorý vyvinul Fond pre mier (FFP – Fund for Peace) takmer pred štvrtstoročím na vyhodnotenie zraniteľnosti štátov pred kolapsom. Rámec CAST bol navrhnutý tak, aby meral túto zraniteľnosť v situáciách pred konfliktom, počas aktívneho konfliktu a po skončení konfliktu a naďalej ho široko používajú tvorcovia politík, odborníci v teréne a siete miestnych komunít. Metodika využíva kvalitatívne aj kvantitatívne ukazovatele, spolieha sa na údaje z verejných zdrojov a prináša kvantifikovateľné výsledky. Na obr. č. 3 možno vidieť porovnanie štátov, kde modrou farbou sú najstabilnejšie štáty, zelenou stabilné, žltou štáty s upozornením na možnú nestabilitu a červenou štáty s výstrahou.

Dvanásť ukazovateľov konfliktného rizika sa používa na meranie stavu štátu v danom okamihu. Indikátory poskytujú snímku v čase, ktorú je možné merať oproti iným snímkam v časovej rade, aby sa určilo, či sa podmienky zlepšujú alebo zhoršujú. Nižšie je uvedený zoznam ukazovateľov použitých v rámci CAST, ako aj v indexe nestabilných štátov:²³

²³ *Fragile State Index Indicators*. Fragile State Index. [online] [cit. 2.06.2020] Dostupné online: <https://fragilestatesindex.org/indicators/>

- ukazovatele súdržnosti - C1: Bezpečnostné zložky, C2: Frakcionalizácia elity, C3: Sťažnosti skupiny
- ekonomické ukazovatele - E1: Ekonomický pokles, E2: Nerovnomerný hospodársky rozvoj, E3: Emigrácia a odliv mozgov
- politické ukazovatele - P1: Štátna legitimita; P2: Verejné služby; P3: Ľudské práva a právny štát

- sociálne a prierezové ukazovatele - S1: Demografické tlaky; S2: Utečenci a vnútorne presídlené osoby; X1: Vonkajšia intervencia

Obr. č. 3 Index nestabilných štátov

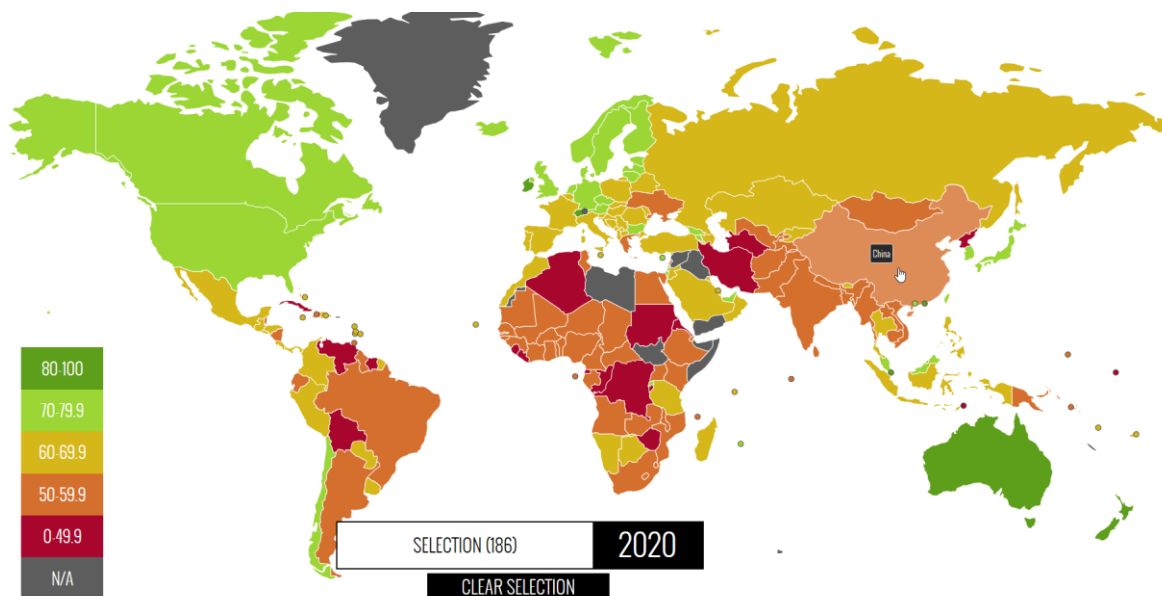
Zdroj: Fragile State Index, 2019

Index hospodárskej slobody (EFI - Economic Freedom Index) je ročný index a klasifikácia vytvorená v roku 1995 The Heritage Foundation a The Wall Street Journal na meranie stupňa ekonomickej slobody vo svete. Index sa meria na základe 12 kvantitatívnych a kvalitatívnych faktorov zoskupených do štyroch širokých kategórií alebo pilierov hospodárskej slobody:²⁴

- Právny štát (vlastnícke práva, integrita vlády, účinnosť súdnictva)
- Veľkosť vlády (vládne výdavky, daňové zaťaženie, fiškálne zdravie)
- Regulačná účinnosť (sloboda podnikania, pracovná sloboda, menová sloboda)
- Otvorené trhy (obchodná sloboda, sloboda investovania, finančná sloboda)

²⁴ About The Index. 2020. Heritage Foundation. [online] [cit. 2.06.2020]. Dostupné online: <https://www.heritage.org/index/about>

Každá z dvanástich ekonomických slobôd v rámci týchto kategórií sa hodnotí na stupnici od 0 do 100, pričom 100 je najviac slobodná. Celkové skóre krajiny sa odvodzuje spriemerovaním týchto dvanástich ekonomických slobôd, pričom sa každej z nich priznáva rovnaká váha. Porovnanie štátov možno vidieť na obr. č. 4, kde zelenou farbou sú krajiny ktoré dosiahli najvyšší index slobody a červenou najnižší.

Obr. č. 4 Index hospodárskej slobody

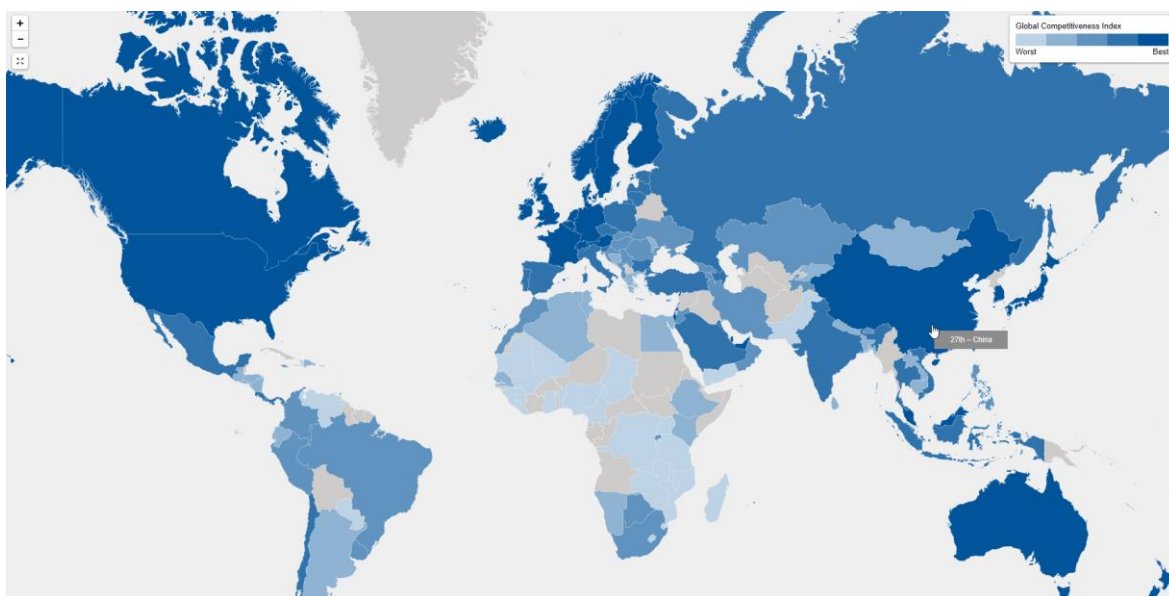
Zdroj: Heritage Foundation, 2020

Od roku 2004 sa v Správe o globálnej konkurencieschopnosti zaraďujú krajiny na základe *Indexu globálnej konkurencieschopnosti (GCI - Global Competitiveness Index)*, ktorý vypracovali Xavier Sala-i-Martin a Elsa V. Artadi. Správa o globálnej konkurencieschopnosti (GCR) je výročnou správou uverejňovanou Svetovým hospodárskym fórom (viď porovnanie štátov na obr. č. 5). Správa hodnotí schopnosť krajín poskytovať svojim občanom vysokú úroveň prosperity. To zase závisí od toho, ako produktívne krajina využíva dostupné zdroje. Index globálnej konkurencieschopnosti preto meria súbor inštitúcií, politik a faktorov, ktoré určujú udržateľnú súčasnú a strednodobú úroveň hospodárskej prosperity. Správa má dvanásť pilierov konkurencieschopnosti. Sú to tieto:²⁵

- Inštitúcie
- Primeraná infraštruktúra

²⁵Appendix A: The Global Competitiveness Index 4.0 Methodology and Technical Notes. 2020. World Economic Forum. [online] [cit. 2.06.2020] Dostupné online: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2019/appendix-a-the-global-competitiveness-index-4-0-methodology-and-technical-notes/>

- Informačno-komunikačné technológie
- Stabilný makroekonomický rámec
- Dobré zdravie
- Vzdelanie pracovnej sily
- Efektívne trhy s tovarom
- Efektívne trhy práce
- Rozvinuté finančné trhy
- Veľkosť trhu - domáci aj medzinárodný
- Výroba nového a rôzneho tovaru pomocou najnáročnejších výrobných procesov
- Inovácie

Obr. č. 5 Index globálnej konkurencieschopnosti

Zdroj: Svetové ekonomické fórum, 2017²⁶

3.2 Regresná a korelačná analýza

SUMMARY OUTPUT

<i>Regression Statistics</i>	
Multiple R	0,447501425
R Square	0,200257525
Adjusted R Square	0,181658863
Standard Error	27266,80367
Observations	133

²⁶ *Global Competitiveness Index 2017-2018*. 2018. World Economic Forum. [online] [cit. 2.06.2020]. Dostupné online: <https://widgets.weforum.org/global-competitiveness-report-2017/>

ANOVA						
	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Significance F</i>	
Regression	3	24 015 788 736,68	8 005 262 912,23	10,7673080	0,0000023	
Residual	129	95 908 737 109,13	743 478 582,24			
Total	132	119 924 525 845,82				

	<i>Coefficients</i>	<i>Standard Error</i>	<i>t Stat</i>	<i>P-value</i>	<i>Lower 95%</i>	<i>Upper 95%</i>
Intercept	-126 568,54	38 385,33	-3,2973	0,0012614	-202 514,85	-50 622,23
FSI (2019)	645,47	200,17	3,2247	0,0015979	249,44	1 041,51
EFI	-749,16	415,45	-1,8032	0,0736840	-1 571,15	72,82
GCI	2 342,77	431,54	5,4289	0,0000003	1 488,96	3 196,57

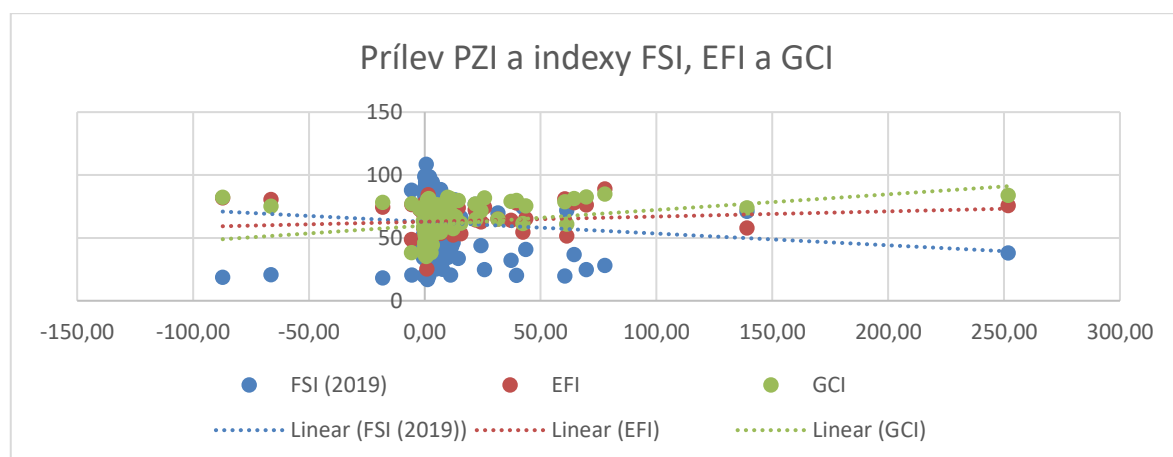
V regresnej a korelačnej analýze zistujeme, či existuje závislosť medzi Indexom nestabilných štátov, Indexom ekonomickej slobody a Indexom globálnej konkurencieschopnosti a prílevom PZI. Závisle premenná Y (vysvetľovaná) je prílev PZI a nezávisle premenné X_n (vysvetľujúce) sú už spomenuté indexy. Regresná funkcia má tvar $y = -126\,568,54 + 0,645,47x_1 - 749,16x_2 + 2\,342,77x_3$.

Nulové hypotézy, ktoré sú v rámci tejto analýzy testované, sa týkajú významnosti lokujúcej konštanty a regresného koeficienta, pričom nulová hypotéza tvrdí nevýznamnosť príslušného koeficientu a alternatívna hypotéza jeho významnosť. K vyhodnoteniu týchto tvrdení poslúžia P-hodnoty. P-hodnota pre lokujúcu konštantu "prílev PZI do krajiny" je $0,001 < 0,05$. To nasvedčuje tomu, že lokujúca konštantka je štatisticky významná. P-hodnota pre prvý regresný koeficient "FSI" je $0,002 < 0,05$, čo tiež potvrdzuje významnosť tohto koeficienta. Rovnako štatisticky významný je tretí regresný koeficient "GCI". Jediný regresný koeficient ktorý nie je štatisticky významný je index ekonomickej slobody keďže P-hodnota $0,07 > 0,05$.

Prvá časť výstupu Regresnej štatistiky sú výsledky týkajúce sa korelačnej analýzy. Hodnota korelačného koeficientu (Multiple R) je rovná 0,448. Táto hodnota čím je bližšie k 1, tým je závislosť silnejšia. V našom príklade sa jedná o mierny stupeň tesnosti vzťahu medzi prílevom PZI, FSI, EFI a GCI. Hodnota korelačného koeficientu je hodnota 0,200. Táto hodnota po prenásobení 100 informuje o tom, že zvolená regresná priamka vysvetľuje variabilitu prílevu PZI na približne 20 %, ostatná časť predstavuje nevysvetlenú variabilitu, vplyv náhodných činiteľov a iných nešpecifikovaných vplyvov. Upravený koeficient determinácie (Adjusted R-square) zohľadňuje aj počet odhadovaných parametrov a počet meraní. Analýza závislosti vybraných indikátorov bola realizovaná na 133 krajinách – Počet meraní (Observations).

V časti ANOVA testujeme nulovú hypotézu, ktorá tvrdí, že model, ktorý sme zvolili na vysvetlenie závislosti (v našom prípade lineárna regresná priamka) je vhodný. Na vyhodnotenie tohto tvrdenia slúži F test, tzn. či hodnota Significance F = 0,0000023 < 0,05 (0,05 = hladina významnosti).

Na základe výsledkov analýzy možno povedať, že vybrané indexy môžu vysvetliť vplyv na prílev PZI iba pre 20% prípadov. Napriek komplexnosti a prepracovanosti metodológií indikátorov, existuje viac faktorov ktoré majú vplyv na investičnú atraktivnosť krajiny avšak nie sú zahrnuté v týchto indexoch. V rôznych podmienkach môže jeden faktor pôsobiť opačnými spôsobmi ako to zhodnotil Jensen vo svojom článku na príklade demokracie. Demokracia môže prispieť k politickej stabilite (a tým aj k atraktivnosti krajiny pre investorov) prostredníctvom množstva politických činiteľov, ktorí zabezpečujú, že nedôjde k náhlej zmene politiky. Avšak demokracia môže aj prispieť k nestabilite, ak práve úradujúca vláda urobí rozhodnutia, ktoré oslabia schopnosť úradovania nasledujúcej vlády.

Graf č. 1 Graf regresnej a korelačnej analýzy

Zdroj: Vlastné spracovanie

4 Zhodnotenie investičnej atraktívnosti na príklade Číny

4.1 Ekonomika

Čína je druhou najväčšou svetovou ekonomikou, najväčším vývozcom a má najväčšie devízové rezervy na svete. Napriek tomu, že Čína má jedno z najrýchlejšie rastúcich HDP na svete, v roku 2019 sa hospodársky rast mierne spomalil a dosiahol 6,1% oproti 6,8% z roku 2018. Je to dôsledok štrukturálneho spomalenia, keďže hospodárstvo sa odkláňa od rastového modelu založeného na investíciách a vláda implementuje politiky na zníženie finančnej zraniteľnosti. Odolný zahraničný dopyt a vysoká domáca spotreba domácností tento rast podporili, a to aj napriek rastúcim obavám z finančných rizík v dôsledku hospodárskej reštrukturalizácie vedenej komunistickou vládou. Nové odvetvia, ako je elektronický obchod a online finančné služby, získavajú na dynamike v ekonomike, ktorej dominujú odvetvia orientované na vývoz. Podľa aktualizovaných prognóz MMF zo 14. apríla 2020 sa očakáva, že sa v tomto roku v dôsledku prepuknutia COVID-19 trend HDP zníži na 1,2% (viď tab. č. 3) a v roku 2021 sa zvýši na 9,2%.²⁷

Hlavné ukazovatele	2017	2018	2019 (e)	2020 (e)
HDP (<i>mld. USD</i>)	12 062,29	13 368,07	14 140,16	15 269,94
Rast HDP	6,8	6,8	6,1	1,2
HDP per Capita (<i>USD</i>)	8 677e	9 580	10 099	10 873
Verejný deficit (<i>v % HDP</i>)	-4,0	-4,2	-4,5	-4,4
Verejný dlh (<i>v % HDP</i>)	46,8	50,6	55,6	60,9
Inflácia (%)	1,6	2,1	2,9	3,0
Nezamestnanosť (<i>% pracovnej sily</i>)	3,9	3,8	3,6	4,3
Bežný účet (<i>mld. USD</i>)	195,12	49,09e	147,71	138,51
Bežný účet (<i>v % HDP</i>)	1,6	0,4	1,0	0,5

Tabuľka č. 3 Hlavné hospodárske ukazovatele Číny

Zdroj: MMF

Do konca roku 2019 dosiahla inflácia 2,9% a mala by zostať stabilná aj v nasledujúcich rokoch - na úrovni okolo 3% - napriek vypuknutiu pandémie COVID-19.

²⁷ *World Economic Outlook, April 2020: The Great Lockdown*. International Monetary Fund. [online] [cit. 2.06.2020] Dostupné online: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/04/14/weo-april-2020>

Verejný dlh je v Číne dôvodom na obavy. Hoci oficiálny údaj za rok 2019 bol 55,6%, skutočné číslo je oveľa vyššie a očakáva sa, že v nadchádzajúcich rokoch stúpne. Odhaduje sa, že pomer čínskeho dlhu k HDP je v skutočnosti viac ako 300%, čo sa považuje za najväčší problém krajiny. Vláda sa v poslednom čase zameriava na zníženie výdavkov a prezident Xi Jinping vyhlásil, že obmedzovanie pôžičiek štátnym podnikom je „prioritou priorít“. MMF však v budúcnosti očakáva zvýšenie štátneho dlhu a dosiahnutie 60,9% v roku 2020 a 65,4% v roku 2021. Vládny rozpočet dosiahol rekordné minimum - 6,1% HDP v roku 2019, čo je trend, ktorý by mal pokračovať v rokoch 2020 a 2021, keď sa odhaduje na -6,2%. Čína má stále veľké rezervy v cudzích menách (odhadované na 3 bilióny USD), ktoré by mohli slúžiť ako nárazník do volatility zahraničnej suverenity, spolu s prebytkom bežného účtu vo výške 148 miliárd USD.²⁸

Čína musí stále čeliť mnohým výzvam: starnúce obyvateľstvo a zmenšujúca sa pracovná sila, nedostatok otvorenosti svojho politického systému a problémy konkurencieschopnosti v ekonomike závislej od vysokých kapitálových výdavkov a rozširovania úverov. Stále pretrváva veľký rozdiel medzi životnou úrovňou miest a vidieka, medzi mestskými zónami na čínskom pobreží a vnútrozemím a západnými časťami krajiny, ako aj medzi mestskými strednými triedami a tými, ktorí nemohli profitovať z rastu posledných desaťročí. Tieto nerovnosti sa pre čínske orgány a investorov stávajú čoraz znepokojujúcejšími, a preto Xi Jinpinga prisľúbil odstrániť extrémnu chudobu na vidieku do roku 2020. Podľa ministra ľudských zdrojov a sociálneho zabezpečenia Jina Weimina je nízka miera nezamestnanosti v posledných rokoch do značnej miery dôsledok nového digitálneho hospodárstva a podnikania.²⁹ Mnoho analytikov však tvrdí, že údaje od vlády sú nespoľahlivým ukazovateľom úrovne zamestnanosti na vnútroštátnej úrovni, pretože zohľadňujú iba zamestnanosť v mestských oblastiach a nezahŕňajú milióny migrujúcich pracovníkov, ktorí prichádzajú do krajiny každý rok. Miera nezamestnanosti mierne klesla z 3,8% na 3,6% v roku 2019, MMF však očakáva, že tento trend bude ovplyvnený negatívnym ekonomickým dopadom pandémie COVID-19, pričom sa v súčasnosti odhaduje, že v roku 2020 sa zvýši na 4,3% a znova sa zníži na predpandemickú úroveň 3,8% v roku 2021. Napokon približne 43 miliónov ľudí

²⁸ DWIVEDI, G. 2020. *Will China crumble under its own debt pile?* [online] [cit. 6.06.2020] In: Sunday Guardian Live. Dostupné online: <https://www.sundayguardianlive.com/business/will-china-crumble-debt-pile>

²⁹ CHEN, Y. – SHEPHERD, C. 2017. *China says jobless rate lowest in years, but challenges persist*. Reuters. [online] [cit. 2.04.2020]. Dostupné online: <https://fr.reuters.com/article/idUSKBN1CR01F>

naďalej žije za menej ako 1 USD na deň, čo je hranica chudoby stanovená vládou (podľa oficiálnych štatistík pred piatimi rokmi asi 100 miliónov ľudí žilo pod touto hranicou).³⁰

Keďže Čína má vysoko diverzifikovanú ekonomiku, dominujú jej výrobné a poľnohospodárske odvetvia. Čína je najľudnatejšou krajinou na svete a jedným z najväčších výrobcov a spotrebiteľov poľnohospodárskych výrobkov. Odhaduje sa, že sektor poľnohospodárstva zamestnáva 27,7% aktívneho obyvateľstva a predstavuje 7,9% HDP, hoci iba 15% čínskej pôdy (asi 1,2 miliónov km²) je ornej pôdy. Čína je popredným svetovým pestovateľom obilnín, ryže, bavlny, zemiakov a čaju. Pokiaľ ide o hospodárske zvieratá, dominuje chov oviec a ošipáných a svetová produkcia rýb. Cieľom mnohých plánov je transformácia, modernizácia a diverzifikácia poľnohospodárstva s cieľom zvýšiť produktivitu. Krajina je navyše bohatá na prírodné zdroje a má významné zásoby uhlia (primárny zdroj energie v krajine), ktoré tvoria dve tretiny celkovej spotreby primárnej energie. Čína je svetovým lídrom v ťažbe určitých rúd (cín, železo, zlato, fosforečnany, zinok a titán) a má významné zásoby ropy a zemného plynu, vďaka čomu je krajina piatym najväčším producentom ropy na svete s 3,8 miliónmi barelov ročne.

Priemyselné odvetvie sa podieľa na približne 40,5% čínskeho HDP a zamestnáva 28,8% obyvateľstva.³¹ Čína sa vďaka svojmu lacnému trhu práce stala jednou z najvýhodnejších destinácií outsourcingu globálnych výrobných jednotiek, a to aj napriek zvýšeniu nákladov na pracovnú silu v posledných rokoch. Čínsky ekonomický rozvoj sa časovo zhodoval predovšetkým s rozvojom konkurencieschopného a smerom von orientovaného výrobného odvetvia. Viac ako polovicu čínskeho vývozu realizujú spoločnosti so zahraničným kapitálom. Ich podiel na pridanej hodnote odvetvia sa líši v závislosti od odvetvia: viac ako 60% v prípade elektroniky a menej ako 20% v prípade väčšiny výrobného tovaru. Štátny sektor stále prispieva na HDP približne 40%.

Podiel sektora služieb na HDP je približne 51,6% a zamestnáva približne 43,5% pracovnej sily. Aj keď podiel služieb na HDP v posledných rokoch rastie, sektor služieb ako celok, zaťažený štátnymi monopolmi a reštriktívnymi nariadeniami, nepokročil. Rozvoj tohto odvetvia bol obmedzený zameraním krajiny na vývoz produktov z výrobných odvetví a značné prekážky v investovaní do tohto odvetvia. Čínska vláda sa však v poslednom čase viac zameriava na odvetvia služieb, najmä na podsektory, ako sú financie,

³⁰ LAU, M. 2020. *Coronavirus outbreak threatens to undermine China's drive to end extreme poverty*. South China Morning Post. [online] [cit. 2.06.2020]. Dostupné online: <https://www.scmp.com/news/china/politics/article/3051467/coronavirus-outbreak-threatens-undermine-chinas-drive-end>

³¹ China. In: *The World Factbook*, CIA. [online] [cit. 29.03.2020]. Dostupné online: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html>

logistika, vzdelávanie, zdravotníctvo a jej cieľom je tiež patriť medzi najlepších exportérov v oblasti dopravy, cestovného ruchu a stavebníctva.³²

Národnou menou je Čínsky Juan (Renminbi - CNY), ktorý nie je voľne zameniteľný. Čínsky Juan ma riadený režim pohyblivých výmenných kurzov, ktorý umožňuje intervencie centrálnej banky. Existuje významné riziko nestability meny spôsobené hospodárskym spomalením Číny, zmenou menovej politiky USA alebo medzinárodnými tlakmi na vládu v súvislosti s nadhodnotením meny. Čínska centrálna banka je Čínska ľudová banka, ktorá implementuje menovú politiku a dohliada na väčšinu finančného sektora v súčinnosti s Čínskou regulačnou komisiou pre bankovníctvo. Čínsky štát tak prísne reguluje takmer 4 000 bánk v krajine. V Číne sa okrem iného nachádzajú tieto typy bánk: komerčné banky, družstevné banky, úverové družstvá, vládne banky a zahraničné banky. Podnikanie v Číne si vyžaduje, aby investori otvorili bankové účty. Medzi hlavné banky patria ICBC, Čínska stavebná banka, Čínska poľnohospodárska banka, Čínska obchodná banka, Šanghajska rozvojová banka Pudong, Čínska Citic Bank, Priemyselná banka, Čínska Minsheng banka, Čínska poštová banka, Ping An banka, Hua Xia banka, Pekingská banka, Čínska banka Guangfa.

Od čias ekonomickej liberalizácie Číny v 70. rokoch 20. storočia si krajina udržiava rastúci kapitálový trh. Burzy cenných papierov v Šanghaji a Šen-čene začali fungovať v roku 1990 a do roku 1993 bola založená regulačná komisia Číny pre cenné papiere na reguláciu rastúceho trhu s cennými papiermi. Trh dlhopisov - existujúci v troch častiach, vrátane medzibankového trhu, devízového trhu a mimoburzového trhu (posledné dve sú maloobchodnými trhmi) - tiež prekvital súbežne s reformami čínskeho trhu a finančného sektora.

4.2 Politické prostredie

Čínska ľudová republika je podľa ústavy „socialistický štát pod demokratickou diktatúrou ľudí“. Je to komunistický štát. Deng Xiao Ping navrhol frázu „trhový socializmus“ na opísanie vývoja ČĽR. Pre Čínu je charakteristický centralizovaný jednotný štát, ktorý je v plnej miere spravovaný Čínskou komunistickou stranou. Strana má celú jurisdikciu a právomoc v krajine.

Čínska forma vlády je komunistický štát známy ako ľudová republika. Čínska komunistická strana (ČKS) je vedúcou politickou stranou v Číne. Na rozdiel od strán v

³² *China's GDP Examined: A Service-Sector Surge*. Investopedia. [online] [cit. 29.02.2020]. Dostupné online: <https://www.investopedia.com/articles/investing/103114/chinas-gdp-examined-servicesector-surge.asp>

západných demokraciách je ČKS pevne organizovanou politickou silou, ktorá riadi a vedie spoločnosť na všetkých úrovniach. Strana stanovuje politiku a kontroluje jej vykonávanie prostredníctvom vládnych činiteľov, ktorí sú povinní byť jej členmi. Je organizovaná ako hierarchia, s mocou sústredenou na vrchole. Nad miestnymi jednotkami alebo bunkami je pyramídová štruktúra straníckych kongresov a výborov na rôznych úrovniach, na ktorej vrchole je Kongres národnej strany. Čínsky politický systém funguje už 50 rokov.

Čínsky vedúci predstaviteľ Xi Jinping má trojitý titul ako generálny tajomník ČKS, predseda Ústrednej vojenskej komisie a prezident štátu. Po prevzatí týchto funkcií v rokoch 2012-2013 bol do nich opätovne vymenovaný v rokoch 2017-2018. Po zrušení obmedzenia vymenovania jedného prezidenta na maximálne dve po sebe idúce prezidentské obdobia zo začiatku roku 2018, môže byť Xi Jinping znova vymenovaný na ďalších päť aj v rokoch 2022–2023.

Prezident je hlavou štátu a je volený Národným ľudovým zhromaždením. Vo všeobecnosti je tiež generálnym tajomníkom Komunistickej strany. Zastupuje Čínu v medzinárodných inštitúciách. Predseda vlády riadi a kontroluje činnosť vlády za pomoci štyroch podpredsedov vlády.

Na vrchole čínskej výkonnej moci je Štátna rada (kolektívny orgán vybavený dôležitými právomocami a menovaný Národným ľudovým kongresom), v rámci ktorého sú vládne komisie, ministerstvá a iné organizácie s hodnotou ministerstva. Podľa ústavy je Rada „najvyšším správnym orgánom“ čínskej vlády, aj keď o väčšine dôležitých opatrení rozhoduje politický úrad Čínskej komunistickej strany (ČKS). Rada preto hrá dôležitú úlohu v hospodárskej oblasti. Do Štátnej rady patrí aj 5 štátnych radcov, ktorí sú rovnako ako podpredsedovia vlád aj vo viacerých ministerských odboroch alebo komisiách. Generálny tajomník vlády je tiež členom Štátnej rady.

Zákonodarný zbor je jednokomorový a skladá sa z Národného ľudového kongresu (NLK). Je známy ako „orgán najvyššej moci vlády“ a stretáva sa raz ročne na plenárnom zasadnutí. Nepriamym hlasovaním miestnych orgánov je každých päť rokov volených do NLK približne 3 000 poslancov. Od 80. rokov 20. storočia dominovali miestne záujmy. Poslanci sú zástupcami 23 provincií, piatich oblastí a štyroch autonómnych obcí. NLK pozostáva z delegácie ľudovej oslobodzovacej armády. Stály výbor Národného ľudového kongresu menuje Politický úrad Ústredného výboru strany. Počas prestávky NLK, zasadá namiesto neho a vykonáva všetky jeho právomoci. Skladá sa z prezidenta, 15 podpredsedov a 176 stálych členov. Stály výbor zasadá pravidelne, ale je to predsedníctvo NLK, ktoré vykonáva svoje funkcie každý deň. Oprávnenosť kontroluje centrálna

protistrana, ktorá má tiež právo dohliadať na menovanie vedúcich pracovníkov a vyšších úradníkov rôznych administratívnych jednotiek.

Jedinou politickou stranou v krajine je ČKS (Čínska komunistická strana). Existuje osem ďalších registrovaných malých strán, ale všetky sú kontrolované centrálnou protistranou. Ich vzťahy a spolupráca s Komunistickou stranou Číny sú založené na princípe „dlhodobej koexistencie a vzájomnej kontroly“. Tieto demokratické politické strany sú.³³

- Revolučný výbor Kuomintangu (január 1948) - demokratické osobnosti Kuomintangu a ďalší vlasteneckí demokrati (64 958 členov)
- Čínska demokratická liga (marec 1941) - intelektuáli stredného a vyššieho rangu (156 000 členov)
- Čínske združenie pre demokratickú národnú výstavbu (december 1945) - ľudia z ekonomických kruhov spolu s ekonomickými expertmi a vedcami (85 000 členov)
- Čínske združenie pre rozvoj demokracie (december 1945) - intelektuáli v oblasti školstva, kultúry, vedy, masovokomunikačných prostriedkov (81 000 členov)
- Demokratická strana čínskych roľníkov a robotníkov (august 1930) - intelektuáli stredného a vyššieho rangu verejného zdravotníctva, vedy, techniky kultúry a školstva (80 280 členov)
- Čínska strana snahy o spravodlivosť (známa pod čínskym názvom "Čung- kuo Č'- kung-tang") (október 1925) - do Číny nenavrátení Číňania, ich príbuzní, rôzni experti so vzťahmi v zahraničí (20 400 členov)
- Spoločnosť 3. septembra (známa pod názvom "T'iou-san") (máj 1946) - intelektuáli stredného a vyššieho rangu vo vede, technike, školstve, kultúre a vo verejnom zdravotníctve (80 000 členov)
- Liga pre demokratickú samosprávu Taiwanu (december 1947) - taiwanskí krajanovia žijúci na území kontinentálnej Číny

Národný ľudový kongres je čínskym zákonodarným orgánom, kde sa organizujú výročné schôdze s päťročným trvaním. Stály výbor kongresu vykonáva svoje funkcie medzi zasadnutiami. Najvyšším správnym orgánom je Štátna rada (podobná americkému kabinetu) na čele s premiérom. Súdny systém je paralelný s administratívnym systémom. Avšak Číňania majú tradične tendenciu riešiť konflikty skôr prostredníctvom sociálnej, ako právnej alebo súdnej mediácie a právny štát, ako ho poznáme v západných krajinách, nie je

³³ *Politický systém a štruktúra štátnych orgánov.* Veľvyslanectvo Čínskej ľudovej republiky v Slovenskej republike. [online] [cit. 29.03.2020]. Dostupné online: <http://sk.chineseembassy.org/slo/ss/oc/t364423.htm>

v Číne prítomný. Počet právnikov je v porovnaní s mnohými západnými krajinami veľmi nízky a väčšina Číňanov nepozná právne postupy.

Na čele súdnictva je Najvyšší ľudový súd, ktorý sa skladá z jedného prezidenta a jedného viceprezidenta, pričom každý z nich vykonáva štvorročné funkčné obdobie. Medzi ďalšie súdy patria špeciálne ľudové súdy a miestne ľudové súdy. Štátne prokuratúry a miestne prokuratúry presadzujú zákony.

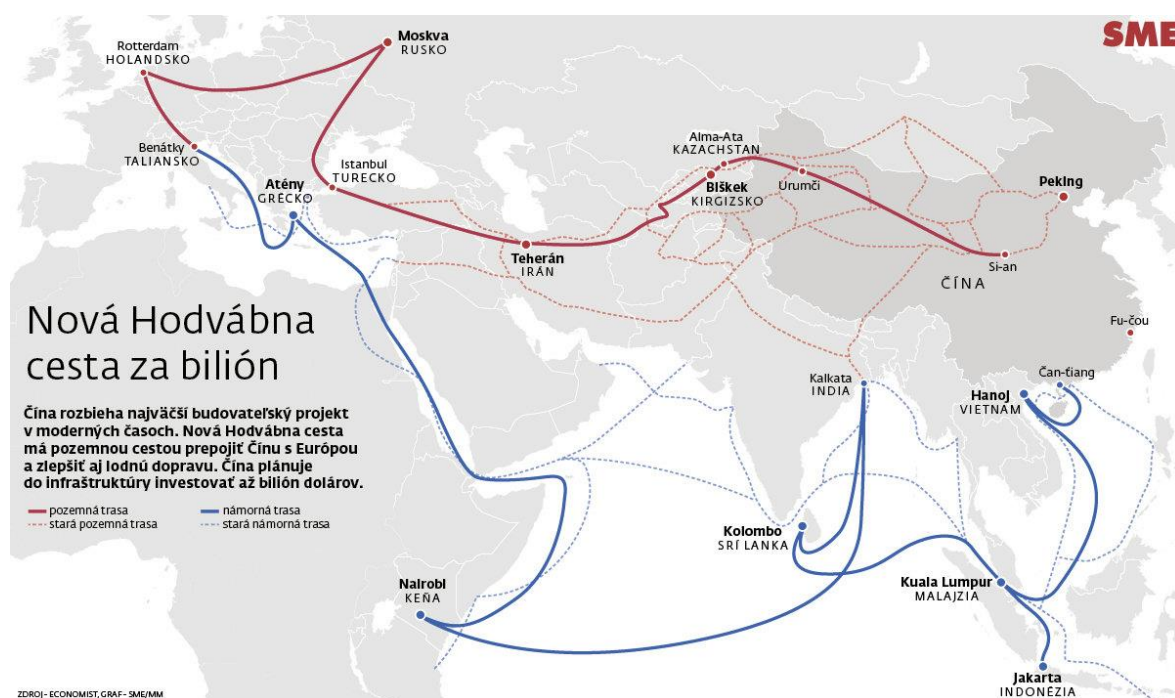
Výsledkom minuloročných bilaterálnych obchodných rokovaní medzi Čínou a USA je reforma čínskych zákonov týkajúcu sa investícií a zahraničných investorov. Hlavným motívom rokovaní bolo, aby sa Čína zaviazala dovážať väčšie objemy amerického tovaru a neukladať vyššie poplatky na americké autá, a aby znížila svoj veľký prebytok obchodnej bilancie s USA. USA sa snažili získať záruky na koniec nespravodlivého zaobchádzania so zahraničnými investormi v Číne. Reforma zákona o PZI pripravená Národným kongresom ustanovuje, že miestne investičné pravidlá sa už nemôžu odchyľovať od ústredných pravidiel, navyše vnútroštátne zaobchádzanie sa bude uplatňovať na zahraničných investorov, čím sa zrušilo povinné pravidlo spoločného podniku pre zahraničných investorov, ktorí založia podnik v Číne. Zahraniční investori získali tiež lepší prístup na vnútorný trh, mali by mať silnejšie práva duševného vlastníctva a „vynútený transfer technológií“ sa stal nezákonným. Na riešenie budúcich sporov týkajúcich sa týchto otázok je potrebné zriadiť niekoľko súdov. Prílev PZI by mohol ťažiť z tejto novej reformy, ktorá nadobudla účinnosť v roku 2020. Najmä v dôsledku zákazu núteného prenosu technológií a ďalšej ochrany duševného vlastníctva sa očakáva, že Čína pritiahne viac priamych zahraničných investícií v technologicky vyspelých odvetviach, ako sú technológie, komunikácie, prenos informácií, fin-tech, softvér a informačné technológie.³⁴

Za prezidenta Xi Jinpinga, ktorý je tiež generálnym tajomníkom Čínskej komunistickej strany, zažila Čína rastúcu konsolidáciu moci. Zrušenie limitu prezidentského obdobia v roku 2018, signalizuje strednodobú stabilitu vlády. Keďže politický systém je v Číne založený na jednej politickej strane, hlavnou úlohou prezidenta je udržanie status quo a to udržanie politickej stability pod vedením jednej politickej strany. Zahraničný investor sa nemusí obávať radikálnych zmien v už zavedenom politickom smerovaní. V čom však musí prezident spraviť isté úpravy je v otázkach otvorenosti a transparentnosti, najmä po veľkých korupčných škandáloch predstaviteľov

³⁴ ELEN, M. *What's Missing in China's Foreign Investment Law?*. The Diplomat. [online] [cit. 6.06.2020]. Dostupné online: <https://thediplomat.com/2020/01/whats-missing-in-chinas-foreign-investment-law/>

strany. Aj keď boj proti korupcii je jednou z priorít prezidenta, transparentnosť zostáva na neadekvátnej úrovni, hlavne na lokálnej úrovni. Očakáva sa, že prostredníctvom protikorupčného mandátu Národnej dozornej komisie bude dohľad nad podnikmi a miestnou samosprávou centralizovaný.

Ďalšími dôvodmi pre nespokojnosť čínskeho obyvateľstva sú okrem korupcie aj nevyhovujúce pracovné podmienky, zaberanie pôdy a znečistenie. Vzhľadom na silnú centrálnu kontrolu a potláčanie nesúhlasných názorov, je dosah protestov na stabilitu vlády veľmi nízky. To sa však môže zmeniť, ak sa neurobia žiadne opatrenia na utíšenie najpálčivejších otázok. Čo môže prispieť k ďalším sociálnym nepokojom je aj rozširujúca sa príjmová nerovnosť.

Obr. č. 6 Nová hodvábna cesta

Zdroj: SME, 2017³⁵

Potenciálne riziko narušenia politickej stability predstavujú vo vnútri krajiny provincia Xinjiang a Tibet. Provincia Xinjiang leží na severozápade a súčasťou Číny sa stala v 18. storočí. V roku 1949 sa na krátko oddelila od Číny a bol vyhlásený nezávislý štát Východný Turkestan. Obyvateľstvo tvoria prevažne moslimovia a viac sa stotožňujú s národmi v Strednej Ázii. Napätie znova vzrástlo po rozpade Sovietskeho zväzu a po tom čo niekoľko veľkých rozvojových projektov pritiahlo vysoký počet Číňanov z východných

³⁵ Dostupné online: <https://svet.sme.sk/c/20534403/nova-hodvabna-cesta-projekt-za-bilion-ktorym-moze-cina-ovladnut-euraziu.html>

provincií. Pôvodní obyvatelia začali protestovať proti preferenčnému zaobchádzaniu s prisťahovalcami ako aj reštriktívnym opatreniam proti moslimom.³⁶ Tento región je pre Čínu dôležitý kvôli nerastným surovinám a strategickej polohe. Nerastné zásoby ropy, zemného plynu a uhlia tvoria 20% energetických rezerv. Región má strategickú polohu pre rozvojový a investičný projekt Novej hodvábnej cesty (BRI, z angl. Belt and Road Initiative) keďže je v priamom susedstve 8 štátov³⁷ uprostred priamej cesty cez eurázijský kontinent (viď obr. č. 6). Cieľom tohto projektu je posilniť postavenie Číny vo svetovom hospodárstve ako aj transformácia Číny na spotrebnú a inovačnú ekonomiku. Mnohí experti tvrdia že vytváranie lukratívnych miest a ich obsadzovanie prisťahovalcami Han je stratégiou čínskej vlády ako získať vplyv v regióne.³⁸

Bezpečnostným rizikom vo vnútri krajiny je aj čínska okupácia Tibetu od roku 1951 a spor o to, či Tibet je suverénny štát alebo je súčasťou Číny. Tento konflikt je často spomínaný v súvislosti s porušovaním ľudských práv v Tibete a tiež ako jedna z príčin napätých vzťahov so susednou Indiou. Po neúspešnom tibetskom povstaní v roku 1959 Dalaj Lama ušiel a doteraz žije v exile v Indii. Porušovanie ľudských práv a slobôd sa znova opakovalo aj v prípade masových protestov v Hong Kongu, ktoré odštartoval zákon o vydaní podozrivých zo zločinu aby podstúpili súdny proces v pevninskej Číne. Reakcia kľúčových medzinárodných hráčov ako USA a EÚ nebola veľmi silná. EÚ pravidelne vyjadrí obavy nad porušovaním ľudských práv v Číne avšak nemá to veľký vplyv na obchodné rokovania. Reakcia USA na represie v provincii Xinjiang bola viditeľnejšia, keď čínske technologické firmy, ktoré boli zapojené do represíí, boli pridané na zoznam Ministerstva obchodu, čo im de facto bráni v obchodovaní s americkými firmami. Ministerstvo zahraničných vecí tiež vyhlásilo že nevydá víza tým vládnym predstaviteľom, ktorí sa podieľali na represiaciach v Xinjiang.³⁹

Vo vzťahu k štátom v rámci regiónu potenciálne riziko predstavuje nevyriešený spor o suverenitu v Juhočínskom a Východočínskom mori. Obzvlášť vysoké napätie s Japonskom kvôli ostrovom Senkaku a Diaoyu, vyvolalo znárodnenie ostrovov Japonskom. Masové protesty v Číne výrazne zasiahli japonské podniky a vývoz. Vzhľadom na ich pohnutú spoločnú históriu, spolu s regionálnou hospodárskou konkurenciou nie sú

³⁶ *Why is there tension between China and the Uighurs?* BBC News. [online] [cit. 29.04.2020]. Dostupné online: <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-26414014>

³⁷ Mongolsko, Rusko, Kazachstan, Kirgizsko, Tadžikistan, Afganistan, Pakistan, India

³⁸ KASHGARIAN, A. – HUSSEIN, R. *China's Plan in Xinjiang Seen as Key Factor in Uighur Crackdown*. VOA News. [online] [cit. 29.04.2020]. Dostupné online: <https://www.voanews.com/extremism-watch/chinas-plan-xinjiang-seen-key-factor-uighur-crackdown>

³⁹ ROTH, Kenneth. China: Events of 2019. In: Humans Rights Watch. [online] [cit. 15.03.2020]. Dostupné online: <https://www.hrw.org/world-report/2020/country-chapters/china-and-tibet>

vyhliadky veľmi priaznivé, kvôli obave konfrontačnejšieho postoja. Na jednej strane bude Xi Jinping chcieť presadiť svoje nové vedenie a na druhej strane, Japonsko sa od decembra 2012 riadi viac nacionalistickým a militaristickým premiérom, čo je v rozpore so zmiernovaním napätia v regióne. Hoci realpolitika a pragmatizmus zostanú prioritou, existuje jasné riziko eskalácie v prípade zrážok medzi plavidlami v týchto oblastiach.⁴⁰

Právny systém je založený na konfuciánskej filozofii sociálneho poriadku prostredníctvom morálnej výchovy. Po revolúcii z roku 1911 prijala Čínska republika najmä právny poriadok západného typu, ktorý sa inšpiroval nemeckým zákonom. Založenie Čínskej ľudovej republiky v roku 1949 prinieslo sovietsky systém ovplyvnený socializmom. V Číne neexistuje tradícia konštruktívneho práva a prvý občiansky zákonník pochádza zo začiatku roka 1980. V porovnaní so západnými zákonmi, sa píše skôr neúplným spôsobom, ktorý ponecháva veľký priestor pre svojvoľné rozsudky. Zákon je v súčasnosti predmetom progresívnej reformy podporovanej vonkajšími a vnútornými tlakmi. Ústava platná v súčasnosti bola vyhlásená v decembri 1982.

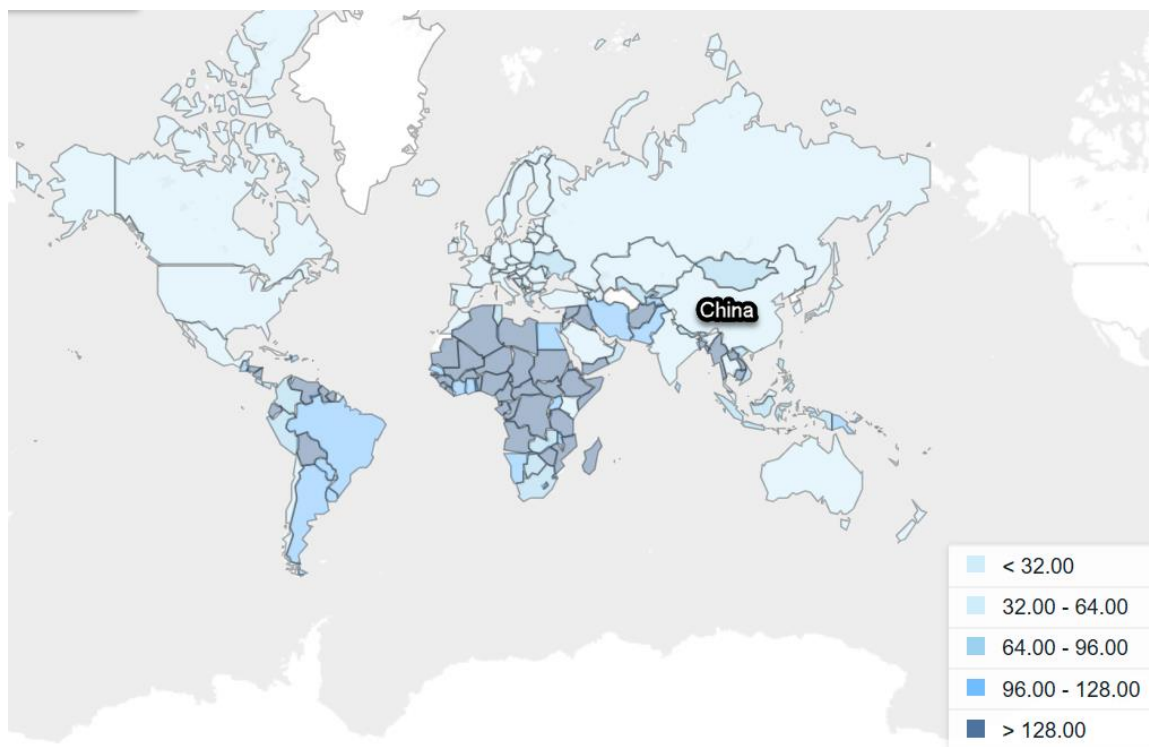
Súdny systém je vysoko politizovaný a je kontrolovaný vládou. ČKS údajne vynáša rozsudky najmä v politicky citlivých prípadoch. Čína zatiaľ neakceptovala záväznú jurisdikciu Medzinárodného súdneho dvora (MSD). Vo veci rovnakého zaobchádzania s občanmi a cudzincami, súdnictvo nezaručuje nestranné súdne konanie s cudzincom. Vysoká miera korupcie zaznamenaná v krajine a v rámci ČKS ovplyvňuje aj túto sféru spoločnosti.

Pomer celkových daňových príjmov k HDP sa v 90. rokoch 20. storočia znížil, hoci sa celkové daňové príjmy výrazne zvýšili. Hlavným dôvodom poklesu je rýchly rast sektora služieb, ktorého daňové zaťaženie je nižšie ako v prípade výroby, a zvýšenie zahraničných investícií, najmä v osobitných zónach, kde boli poskytnuté veľmi veľkorysé daňové stimuly. Hlavnými druhmi daní pre podniky, občanov, zahraničné podniky a cudzincov v Číne sú daň z pridanej hodnoty (DPH); spotrebná daň; podniková daň; daň z príjmu zahraničných podnikov; daň z príjmu fyzických osôb; clá; daň z nehnuteľností; daň z používania vozidiel, plavidiel a štátnej poznávacej značky; daň z ocenenia pôdy; kolkové poplatky a daň zo zdrojov.

V správe o náročnosti podnikania, ktorú každoročne vydáva Svetová banka, sa Čína umiestňuje celkom vysoko, tzn. že prekážky podnikania sú oproti iným krajinám menšie (viď obr. č. 7). V poslednej správe obsadila 31. miesto zo 190, pričom Hong Kong sa

⁴⁰ *Tensions in the East China Sea*. Council on Foreign relations. [online] [cit. 15.04.2020]. Dostupné online: <https://www.cfr.org/global-conflict-tracker/conflict/tensions-east-china-sea>

umiestnil na 3. mieste a Taiwan na 15. mieste. Pevninská Čína patrí medzi krajiny, ktoré v správe v roku 2020 dosiahli výrazné zlepšenie oproti minulým rokom.⁴¹ Avšak napriek zlepšeniam v iných kategóriách, krádež duševného vlastníctva stále zostáva rizikom pre podniky. Presadzovanie zmluvných podmienok je v Číne veľmi efektívne, čo potvrdzuje aj hodnotenie Svetovej banky, podľa ktorej Čína je 6. najlepšia v tejto kategórii.

Obr. č. 7 Porovnanie náročnosti podnikania

Zdroj: Svetová banka, 2019

Právne formy podnikov v Číne môžu byť spoločný podnik (joint venture) alebo podnik v úplnom zahraničnom vlastníctve. V závislosti od čínskej politiky, vstup zahraničných investícií do sektorov ekonomiky môže byť podporovaný, obmedzený alebo zakázaný. Sloboda založenia podniku sa líši podľa odvetvia. Pred zriadením, sa vyžaduje predloženie „podnikateľského plánu“ na schválenie. Čínska medzinárodná agentúra na podporu investícií uľahčuje distribúciu informácií o potrebných povoleniach na založenie podniku v krajine. Všetky navrhované zahraničné investičné projekty v Číne musia byť predložené na „overenie“ a schválenie Národnej komisii pre rozvoj a reformu alebo provinčným respektíve miestnym komisiám pre rozvoj a reformu (v závislosti od odvetvia a hodnoty investície). Niektoré podnikateľské plány sa musia predložiť na schválenie príslušným orgánom pred začiatkom podnikateľskej činnosti. Investičné projekty na

⁴¹ Reports: Doing Business 2020. World Bank: Doing Business. [online] [cit. 29.05.2017]. Dostupné online: <https://www.doingbusiness.org/en/reports/global-reports/doing-business-2020>

"zelenej lúke" musia tiež získať súhlas čínskeho ministerstva ochrany životného prostredia a pridruženého ministerstva pôdnych zdrojov. Čínska vláda udržuje „absolútnu kontrolu“ nad odvetviami vrátane: letectva, ťažba a spracovanie uhlia a ropy, obrany, elektrickej energie a štátnej rozvodnej siete, petrochémie, lodnej dopravy a telekomunikácií. Má tiež „relatívnu kontrolu“ nad týmito odvetviami: automobilový priemysel, chemický priemysel, stavebníctvo, výskum a vývoj, elektronické informácie, výroba zariadení, ťažba železa a farebných kovov, oceliarstvo, veda a technika.

Organizované jednotky na podporu investícií v Číne tvorí napríklad agentúra pre investičnú pomoc Investujte v Číne.⁴² Ponuky, projekty a verejné obstarávanie sú zhrnuté na stránkach Tenders Tiger alebo aj na stránkach Ázijskej rozvojovej banky.

Nadobudnutie väčšinového podielu v lokálnej spoločnosti je v Číne vo všeobecnosti povolené, ale záleží od sektoru. V niektorých odvetviach je možné podnikat' úplne samostatne bez čínskeho partnera, ale v iných je možný vstup iba prostredníctvom miestneho partnera. Čína podporuje investície do konkrétnych regiónov alebo odvetví, ktoré chce rozvíjať. Obmedzenie zahraničných investícií je do oblastí, ktoré sú v národnom záujme, ktoré by mohli konkurovať štátnym monopolom, alebo ktoré sú vysoko energeticky náročné a znečisťujúce životné prostredie.⁴³

Čo sa týka pracovných podmienok, zákonný pracovný čas je 40 hodín týždenne. Vek odchodu do dôchodku je 55 rokov pre ženy a 60 rokov pre mužov. Zákonné ustanovenia upravujú pracovné zmluvy a kolektívne zmluvy, ale môžu byť doplnené individuálnymi rokovaniami. Formality týkajúce sa pracovných zmlúv a podmienok prijímania do zamestnania sú prísne, zatiaľ čo obmedzenia pri prepúšťaní sú pomerne flexibilné. Existujú 3 typy zmlúv: zmluvy na dobu neurčitú, zmluvy na dobu určitú a zmluvy špecifické pre projekt. Podľa čínskeho Ministerstva ľudských zdrojov a sociálnej starostlivosti je minimálna mzda od roku 2018 2 420 CNY. Minimálna mzda sa v jednotlivých provinciách pohybuje od 9,5 CNY za hodinu v častiach Guangxi, po 19 CNY za hodinu v Šanghaji (2016). Miestne vlády v Číne sú povinné aktualizovať svoju minimálnu mzdu najmenej každých niekoľko rokov, ale majú flexibilitu pri úprave miezd podľa miestnych podmienok. Regióny sa môžu rozhodnúť zmraziť miestne mzdy, aby si udržali svoju hospodársku konkurencieschopnosť uprostred neistoty. Najvyššia minimálna mzda je v súčasnosti v častiach provincií Guangdong, Jiangsu a Zhejiang, ktoré všetky

⁴² Spadá pod Ministerstvo obchodu ČĽR

⁴³ *Podnikanie a investovanie v Číne*. Veľvyslanectvo Slovenskej republiky v Pekingu. [online] [cit. 29.03.2020]. Dostupné online: <https://www.mzv.sk/web/peking/obchod-a-investicie/podnikanie-a-investovanie-v-cine>

prekonali hranicu 2 000 CNY (približne 250 EUR), ako aj v mestách Peking, Šanghaj, Šenzen a Tianjin. Šanghaj má naďalej najvyššiu minimálnu mzdu v Číne, 2 400 CNY (približne 300 EUR) mesačne, potom Šenzen a Peking, obidve 2 200 CNY (približne 275 USD) mesačne. Na najnižšom konci je minimálna mzda v niektorých vidieckych oblastiach Liaoning⁴⁴, Hunan a Anhui. Čína je síce stále jednou z popredných krajín, čo sa týka príjmovej nerovnosti, za posledné desaťročie však zaznamenala určitý pokrok.⁴⁵

Štrajky pracovníkov a odstávky práce sa vyskytujú pravidelne, avšak právo na štrajk nie je zákonom chránené. Čína neratifikovala základné dohovory Medzinárodnej organizácie práce o slobode združovania sa a kolektívnom vyjednávaní. Presadzovanie existujúcich pracovných predpisov je údajne zlé. Jedinou odborovou organizáciou, ktorú uznala Čínska komunistická strana, je Federácia odborových zväzov v celej Číne. Keďže nezávislé odbory sú nezákonné, existuje pochybnosť či Federácia môže byť pre pracovníkov efektívnym hlasom.

Vo vzťahu k zahraničným investíciám je Čína všeobecne reštriktívnejšia ako iné veľké ekonomiky a početné odvetvia sú uzavreté pre priame zahraničné investície. Štátne spoločnosti a „národné vlajkové lode“ sú chránené (diskriminačné praktiky, nezávislá súdna právomoc, selektívne uplatňovanie nariadení). Čínsky štát požaduje nútený prenos technológií a jeho systém ochrany duševného vlastníctva je slabší ako väčšina industrializovaných krajín.

Investície sú podporované v týchto odvetviach alebo sektoroch: špičkové technológie, výroba zariadení alebo nových materiálov, sektor služieb, recyklácia, využívanie obnoviteľných energií a ochrana životného prostredia. Okrem toho sa zdá, že krajina odrádza od zahraničných investícií v kľúčových odvetviach, pre ktoré sa Čína snaží transformovať domáce podniky na globálne konkurencieschopné nadnárodné spoločnosti a odvetvia, ktoré historicky ťažili zo štátnych monopolov alebo tradične zo štátu. Vláda tiež odrádza od investícií zameraných na zisk zo špekulácií (peniaze, nehnuteľnosť alebo majetok). Vláda okrem toho plánuje obmedziť zahraničné investície v odvetviach náročných na zdroje a vo vysoko znečisťujúcich odvetviach.⁴⁶

Čínska vláda predstavila Index zahraničnej investičnej orientácie v priemysle v júni 2017. Jej cieľom je liberalizovať investície vo viacerých odvetviach. Krajina sa naďalej

⁴⁴ Najnižšia minimálna mzda je vo výške približne 140 EUR

⁴⁵ KOTY, A. – ZHOU, Q. *A Guide to Minimum Wages in China in 2020*. China Briefing [online] [cit. 29.04.2020]. Dostupné online: <https://www.china-briefing.com/news/minimum-wages-china-2020/>

⁴⁶ China opens up further sectors to foreign investment. In: Switzerland Global Enterprise. [online] [cit. 9.04.2020]. Dostupné online: <https://www.s-ge.com/en/publication/fact-sheet/20193-c3-china-foreign-investment-sectors>

zameriava na zahraničné investície do špičkových odvetví, technológií, ochrany životného prostredia a vyspelých služieb. Sektor služieb v širokom slova zmysle bude do veľkej miery otvorený pre priame zahraničné investície. Zákomom o zahraničných investíciách, ktorý je platný od 1.1.2020 sa Čína zaviazala ešte viac otvoriť svoju ekonomiku pre investície.⁴⁷

Vzhľadom na meniacu sa medzinárodnú pozíciu Číny v oblasti investícií pritiahla jej úloha v globálnom riadení PZI väčšiu pozornosť. Čína je signatárom 145 dvojstranných investičných zmlúv, ktoré stanovujú pravidlá a postupy na ochranu tokov PZI. Dôvodom medzinárodnej investičnej politiky Číny sa stala zmena od prilákania priamych zahraničných investícií k podpore vývozu priamych zahraničných investícií. Táto zmena politických priorít sa odráža v prechode z reštriktívneho na legalizovaný prístup bilaterálnych investičných dohôd, ktorý vedie k vyššej právnej ochrane zahraničných investorov v Číne a čínskych investorov v zahraničí. Okrem tohto typu dohôd začala Čína po vstupe do WTO v roku 2001 rokovať o preferenčných obchodných dohodách. Čína dodnes podpísala 23 dohôd s investičným zabezpečením, ako sú napríklad dohody o zóne voľného obchodu, dohody o bližšej ekonomickej spolupráci a investičné dohody.⁴⁸ Najvýznamnejšie obchodné dohody, ktorých je Čína členom sú napr. Ázijsko-tichomorská organizácia pre hospodársku spoluprácu (APEC), AFTA a ASEAN - oblasť voľného obchodu Číny.

Ďalšie medzinárodné dohovory, ktorých je Čína členom sú:

- Svetovej obchodná organizácia
- Kjótsky protokol
- Washingtonský dohovor o medzinárodnom obchode s ohrozenými druhmi voľne žijúcich živočíchov a rastlín
- Bazilejský dohovor o riadení pohybov nebezpečných odpadov cez hranice štátov a ich zneškodňovaní
- Montrealského protokolu o látkach, ktoré poškodzujú ozónovú vrstvu

Zahraničného obchodu sa môžu zúčastňovať iba spoločnosti alebo inštitúcie oprávnené Ministerstvom zahraničného obchodu a hospodárskej spolupráce. Možné sú dve metódy: Spoločnosti zahraničného obchodu alebo vyrábajúce spoločnosti oprávnené obchodovať s cudzincami (dovoz na vlastnú potrebu, ak majú stabilné vývozné zostatky).

⁴⁷ *China Further Opens its Market with New "Foreign Investment Law"*. Jones Day. [online] [cit. 9.04.2020]. Dostupné online: <https://www.jonesday.com/en/insights/2020/02/chinas-new-foreign-investment-law>

⁴⁸ *China*. Investment Policy Hub, UNCTAD. [online] [cit. 29.03.2020]. Dostupné online: <https://investmentpolicy.unctad.org/country-navigator/45/china>

Zatiaľ čo v roku 1979 bolo v Číne oprávnených na vykonávanie operácií zahraničného obchodu iba veľmi málo spoločností, v súčasnosti všetky spoločnosti majú právo importovať väčšinu produktov. Niektoré produkty sa však stále môžu importovať len cez štátne spoločnosti.

Na dovoz viac ako polovice hodnoty do Číny sa vzťahujú dovozné licencie. Počiatočné povolenie vydávajú rôzne organizácie (podľa produktu), ale konečné dodanie podlieha súhlasu Ministerstvu zahraničného obchodu. Na získanie týchto povolení musí mať dovozca presné devízové rezervy a odôvodniť potrebu dovozu. Poskytovanie licencií často závisí od oblasti činnosti, ktorá môže byť podporovaná, povolená, obmedzená alebo jednoducho zakázaná podľa nariadenia o investíciách vyhláseného Čínou. V každom prípade je nevyhnutné získať pevné vzťahy v rámci čínskej správy na získanie týchto licencií.⁴⁹

Mnoho tovaru dovážaného do Číny podlieha kontrole. S cieľom zabezpečiť súlad s čínskymi colnými normami sa určité výrobky, najmä textil, podrobujú kontrole pred príchodom do Číny. Iné výrobky sa môžu podrobiť inšpekcii v prístave vstupu. Čína uplatňuje harmonizovaný colný systém s mierou ciel a daní z dovozu vo výške 8,37%, čo je považované za relatívne nízku mieru.

Podľa Svetovej investičnej správy z roku 2019 uverejnenej UNCTAD bola Čína po Spojených štátoch a pred Hongkongom druhým najväčším príjemcom priamych zahraničných investícií na svete. Krajina je najväčším príjemcom v Ázii.⁵⁰ Čínska ekonomika bola v rokoch 2017-2019 druhou najatraktívnejšou destináciou pre nadnárodné spoločnosti, hneď po USA. Po stálom raste počas niekoľkých rokov sa príliv PZI v rokoch 2017 až 2018 naďalej zvyšoval zo 136 miliárd USD na 139 miliárd USD (+ 3,7%, všetky - vysoko). Tento rast podporujú liberalizačné plány, rýchly rozvoj odvetvia špičkových technológií a vytvorenie zón voľného obchodu. Napriek obchodnému napätiu so Spojenými štátmi v roku 2018 zahraniční investori založili viac ako 60 000 spoločností, čo je nárast o 70% v porovnaní s rokom 2017. Vďaka fúziám a akvizíciám krajina naďalej absorbovala toky z rozvojových ázijských a rozvinutých krajín (Spojené kráľovstvo a Nemecko). Medzi hlavné obchodné transakcie patrilo získanie väčšinového podielu v Sichuan Swellfun spoločnosťou Diageo (9 miliárd dolárov) a investícia 4 miliárd dolárov

⁴⁹ *Import Regulations in China*. Trade Commissioner, Government of Canada. [online] [cit. 29.04.2020]. Dostupné online: <https://www.tradecommissioner.gc.ca/china-chine/market-facts-faits-sur-le-marche/125684.aspx?lang=eng>

⁵⁰ UNCTAD. 2019. *World Investment Report 2019: Methodological Note*. [online]. [cit. 29.03.2020]. New York: UNITED NATIONS PUBLICATIONS, 2019. 85 s. eISBN 978-92-1-004158-4. Dostupné na internete: https://unctad.org/en/PublicationChapters/wir2019chMethodNote_en.pdf . s. 3

spoločnosťou BMW. Prílev z USA sa však v roku 2018 znížil z 10 na 6 miliárd dolárov. Zásoby sa zvýšili o 9% a dosiahli 1 627 miliárd (12,1% HDP). Prognózy sú pozitívne na rok 2019: séria projektov v automobilovej výrobe a elektrických a elektronických zariadeniach vo východnej Ázii zvýšila hodnotu ohlásených projektov v Číne. V roku 2017 bol Hongkong najväčším investorom v Číne. Ďalšími významnými investormi boli Singapur, Panenské ostrovy, Južná Kórea, Japonsko, Spojené štáty, Kajmanie ostrovy, Holandsko, Taiwan a Nemecko. Investície boli zamerané najmä na výrobu, počítačové služby, nehnuteľnosti, leasingové obchody a služby, veľkoobchod a maloobchod, finančné sprostredkovanie, vedecký výskum, dopravu, elektrinu a stavebníctvo.

Priame zahraničné investície	2016	2017	2018
Prílev PZI (<i>mil. USD</i>)	133,710	134,063	139,043
Stav PZI (<i>mil. USD</i>)	1,354,613	1,488,676	1,627,719
Počet "greenfield" investícií	798	751	871
Stav PZI (<i>v % HDP</i>)	12.1	n/a	n/a

Tabuľka č. 4 Priame zahraničné investície

Zdroj: UNCTAD, 2019

Čína bola v správe Svetovej banky o podnikaní⁵¹ na 31. mieste zo 190 krajín, čo bolo významné zlepšenie oproti minulým rokom, keď sa umiestnila na 46. mieste zo 190. Čína patrila medzi 10 najlepších ekonomík v zlepšení podmienok pre podnikanie medzi rokmi 2019 a 2020. Tento pokrok odráža zlepšenie v širokej škále položiek, od postupov pri začatí podnikania až po opatrenia na zlepšenie prístupu k elektrine a získanie stavebných povolení. Krajina preukázala reformné programy, ktorých cieľom je zlepšiť podnikateľské a regulačné prostredie v krajine v priebehu niekoľkých rokov. Reformy sa zameriavajú najmä na zvýšenie efektívnosti obchodných procesov, ako sú daňové škrty, obchod so znížením ciel a zníženie prekážok pre zahraničných investorov. S cieľom prilákať ďalšie zahraničné investície krajina zaviedla mechanizmy na zlepšenie poskytovania veľkých zahraničných investičných projektov, zníženie dovozných ciel, zefektívnenie colného odbavenia a vytvorenie on-line systému registrácie na reguláciu PZI. Vďaka veľkému počtu zamestnancov a potenciálnych partnerov, ktorí sa chcú učiť a

⁵¹ *Reports: Doing Business 2020*. World Bank: Doing Business. [online] [cit. 29.05.2017]. Dostupné online: <https://www.doingbusiness.org/en/reports/global-reports/doing-business-2020>

vyvíjať, je krajina základnou nízkou ceny výroby, čo z nej robí atraktívny trh pre investorov. Určité faktory však môžu brániť investíciám, ako napríklad nedostatočná transparentnosť Číny, právna neistota, nízka úroveň ochrany práv duševného vlastníctva, korupcia alebo protekcionistické opatrenia, ktoré zvýhodňujú miestne podniky. Prílev PZI do odvetvia špičkových technológií výrazne stúpa a v súčasnosti predstavuje takmer tretinu celkového prílevu.

V súčasnosti 2. najväčšia ekonomika sveta, Čína je stále klasifikovaná ako rozvojová krajina. Príjem na obyvateľa je relatívne nízky, odhadovaný na 9 608 USD. Jedným z cieľov je ukončiť extrémnu chudobu do roku 2020 (v extrémnej chudobe žije asi 10 miliónov ľudí. Aj keď sa im podarí splniť tento cieľ, ďalšou výzvou bude zvyšujúca sa príjmová nerovnosť.

Politika jedného dieťaťa bola ukončená, avšak demografické dôsledky budú mať dlhodobý efekt na hospodárstvo v podobe starnúceho obyvateľstva. Politická dynamika mala zásadný vplyv na čínske hospodárstvo v roku 2019. Vláda následne posilnila oficiálnu politickú rétoriku a kontrolu tak z hľadiska vnútornej, ako aj zahraničnej politiky. USA sú pre Čínu najdôležitejším exportným trhom. Obchodná vojna medzi USA a Čínou má negatívny dopad na obchod medzi týmito krajinami ako aj na globálny hospodársky rast. Zvyšujúce sa náklady na produkty dotknuté zvyšovaním ciel, môže viesť až k rozhodnutiu investorov presunúť svoje investície do inej krajiny. Vláda hrá dôležitú úlohu v hospodárstve, voči ktorej môžu byť zahraniční investori zraniteľní.

V januári 2020 Čína a USA konečne podpísali obchodnú dohodu, v ktorej oznámili prímerie, ktoré by mohlo zmierniť dlhotrvajúcu hospodársku vojnu medzi oboma mocnosťami. Čína sa zaviazala kupovať americký tovar a služby vo výške 200 miliárd dolárov a zvýšiť nákupy poľnohospodárskej výroby, výrobkov, energie a služieb. Avšak USA aj Čína si zachovávajú väčšinu cieľ na dovážaný tovar druhej strany. Rozšírenie novej epidémie koronavírusu z Wu-chanu pravdepodobne skomplikuje čínske nákupné plány v rámci „prvej fázy“ obchodnej dohody medzi USA a Čínou.

Kontrola vlády sa prejavuje aj vo finančnom sektore, čo možno vidieť na príklade Čínskeho regulačného výboru pre poisťovníctvo, ktorý reguluje poisťovací priemysel. Čína si udržiava silnú vonkajšiu finančnú pozíciu. Je držiteľom dostatočných devízových rezerv a bežný účet je v stabilnom prebytku. Rast úverov bol hlavným motorom rýchlej hospodárskej expanzie Číny, avšak MMF varoval čínskych predstaviteľov pred potrebou posilňovania regulácie finančného sektora a odporúčal zníženie závislosti krajiny na dlhu.

Na základe uvedených faktov možno zhodnotiť, že medzi silné stránky priamych zahraničných investícií v Číne patria

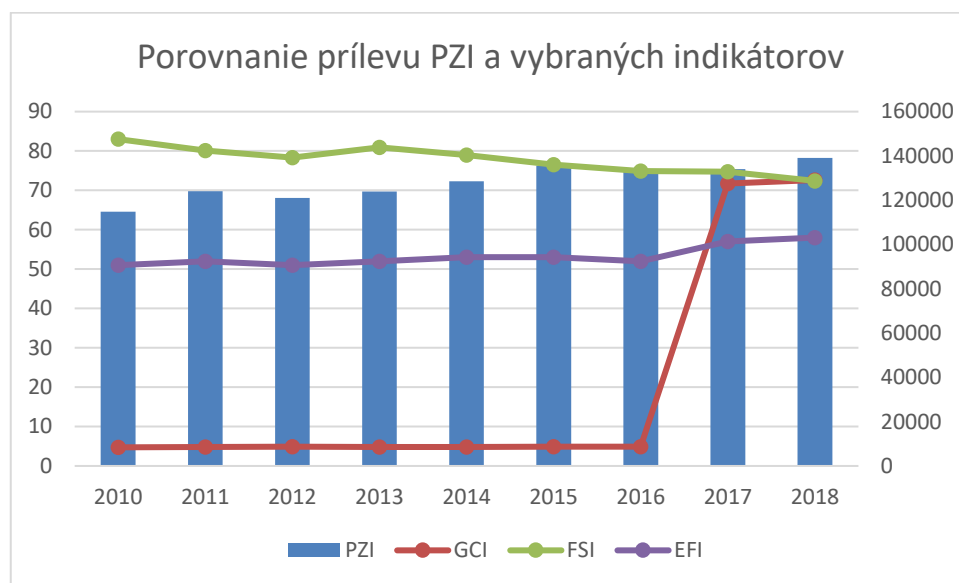
- najväčší vnútorný trh na svete s 1,3 miliardami potenciálnych zákazníkov.
- dôležitosť devízových rezerv a verejného dlhu vo vlastníctve čínskej vlády a jednotlivcov.
- dobre rozvinutý výrobný sektor (výrobný sektor a ťažký priemysel).
- výhodná geografická poloha (v blízkosti rozvíjajúcich sa ázijských trhov, Japonska, námorné priechy).
- Robustná ekonomika z hľadiska parity kúpnej sily vďaka rýchlemu rastu ekonomiky
- mzdové náklady zostávajú pomerne nízke, hoci situácia sa v určitých oblastiach mení
- nové príležitosti s rozvojom západných provincií (najmä provincie S'-čchuan)
- rozvoj novej vývozného siete (sieť Hodvábna Cesta)

Medzi nevýhody PZI v Číne patria:

- Stále sa meniace právne prostredie
- Byrokratické a administratívne úkony
- Nedostatočná transparentnosť, korupcia a slabá ochrana práv duševného vlastníctva
- Starnúca populácia
- Vysoká zadlženosť spoločností
- Nadmerná kapacita výroby vo viacerých odvetviach
- Silne zhoršená environmentálna situácia v niekoľkých veľkých mestách
- Kultúrne rozdiely v obchodných praktikách, ktoré môžu byť pre cudzincov ťažké v nových obchodných situáciách

Vybrané indikátory majú viac-menej vyrovnaný trend za posledných desať rokov. Index nestabilných štátov (FSI) na grafe č. 2 klesajúcu tendenciu, avšak v porovnaní s ostatnými krajinami je na 15. mieste v rebríčku štátov s najviac zlepšeným indexom v dlhodobom meraní. V roku 2019 dosiahol index 71,1 pričom priemerný index 176 krajín je 66,89. Podľa obr. č. 3 patrí Čína medzi štáty s upozornením na možnú nestabilitu. Rápidne zvýšenie Indexu globálnej konkurencieschopnosti v roku 2017 je dôsledkom zmeny metodológie výpočtu indexu, avšak umiestnením vo svetovom rebríčku za posledných 10 rokov sa Čína pohybuje medzi 29.-27. miestom. Za posledné tri roky má tento index mierne stúpajúcu tendenciu z 71,76 v roku 2017 až po 73,9 v roku 2019. Index

ekonomickej slobody (EFI) Číny patrí medzi prevažne neslobodné ekonomiky (viď obr. č. 4), avšak tiež môžeme pozorovať zlepšenie z 51 v roku 2010 až na 60 v roku 2020. Svetový priemer v roku 2020 je 62. berúc do úvahy analýzu v kapitole 3, možno skonštatovať že na prípade Číny hypotéza vo všeobecnosti platí, ak berieme do úvahy celkový vývoj: prílev PZI sa zvyšuje, rovnako aj Index globálnej konkurencieschopnosti a Index hospodárskej slobody, zatiaľ čo Index nestability má klesajúcu tendenciu.

Graf č. 2 Porovnanie prílevu PZI a vybraných indikátorov

Zdroj: Vlastné spracovanie⁵²

⁵² Na základe dát z UNCTAD, Heritage, Fragile State Index a World Economic Forum

Záver

Celkovým cieľom tejto práce bolo preskúmať vplyv politického rizika na rozhodnutia PZI zo strany TNK. Hlavným pravidlom investovania je usilovať sa o čo najvyššiu návratnosť kapitálu s najnižšou mierou rizika. V podstate, spoločnosti chcú maximalizovať zisk, ktorý presahuje mieru rizika pri danej investícii. Jedným z najlepších spôsobov, ako to dosiahnuť, je diverzifikácia, o ktorej sa matematicky dokázalo, že zvyšuje návratnosť prispôbenú riziku.

Priame zahraničné investície zaznamenali za posledné štyri desaťročia obrovský rast. Predaj a aktíva TNK rastú rýchlejšie ako svetový HDP, vývoz a tvorba hrubého fixného kapitálu. Zvýšené toky PZI naznačujú rastúcu internacionalizáciu a integráciu ekonomických aktivít na celom svete. Zároveň s postupnou zmenou motívov pre priame zahraničné investície, ako aj presunom niektorých výhod týkajúcich sa konkrétnych miest z rozvinutých do rozvojových krajín došlo v nedávnej minulosti k zmene vzorcov a trendov priamych zahraničných investícií. Motívy TNK sa presúvajú z konvenčnejšieho vyhľadávania zdrojov alebo trhu k efektívnosti alebo strategickému vyhľadávaniu aktív. Porovnávací faktor nákladov sa stal hlavnou hnacou silou medzinárodnej výroby.

Z hľadiska faktorov ovplyvňujúcich kde bude TNK investovať možno vyvodit' niekoľko záverov. Na ich rozhodnutie vplýva množstvo faktorov, ktoré sú závislé aj od toho v akom odvetví chce spoločnosť investovať. Všeobecne však možno tieto faktory kategorizovať ako ekonomické a politické, pričom sú úzko previazané a navzájom sa ovplyvňujú. Tento fakt dokazuje aj metodológia indexov, ktoré potrebujú veľké množstvo vstupných dát (politických ako aj ekonomických), aby mohli analyzovať riziká v niektorej krajine. Neexistuje univerzálny ukazovateľ, ktorí by mohol zhodnotiť faktory prílevu PZI do krajiny. V druhej kapitole sme ukázali že napriek širokému záberu, ktorí majú vybrané indikátory, vieme nimi vysvetliť len 20% prípadov prílevu PZI do krajín.

Na príklade Číny môžeme pozorovať prepojenosť politických a ekonomických faktorov, keďže ČKS riadi väčšinu aspektov spoločenského života. Avšak smerovanie investičnej politiky je aj v demokratických štátoch riadená vládou, ktorá je politický subjekt. Rovnako aj podnikanie sa riadi zákonmi, ktoré vytvorili a schválili v zákonodarnom orgáne.

Politické riziko považujú za dôležitý faktor pri investičnom rozhodovaní aj predstavitelia najväčších TNK, ktorí sa zúčastnili prieskumu Svetovej banky. Podľa zistení len veľmi málo vedúcich pracovníkov zrušilo plánovanú investíciu alebo stiahlo existujúcu

z dôvodu politického rizika. Avšak to že niektorá krajina je politicky nestabilná neznamena, že spoločnosti v nej nebudú investovať. Ako možno vidieť na príklade Číny, existuje viacero "horúcich" lokalít v rámci krajiny ktoré by mohli narušiť stabilitu, ako napr. Tibet, Juhočínske more, západné provincie Číny. Avšak investori považujú tieto riziká za dostatočne nízke oproti výnosom ktoré môžu dosiahnuť realizáciou investície.

Vplyv politického rizika na investície je nesporný avšak napriek tomu v prieskume Globálnej investičnej konkurencieschopnosti Svetovej banky len veľmi málo vedúcich pracovníkov zrušilo plánovanú investíciu alebo stiahlo existujúce z dôvodu politického rizika. Dôležitú úlohu v riadení politického rizika zohrávajú poisťovacie spoločnosti, ktoré kryjú investujúce spoločnosti voči takýmto rizikám.

Zoznam použitej literatúry

Knižné zdroje/monografie

1. BANNOCK, G., BAXTER, R.E., DAVIS, E. 2003. *The Penguin Dictionary of Economics*. London: Penguin Books Ltd. 2003. 416 s. ISBN-13: 978-0141010755
2. BIERSTEKER, Thomas J. 1978. *Distortion of Development? Contending Perspectives on the Multinational Corporation*. Cambridge, Mass.: MIT Press, 1978. 199 s. ISBN-10: 9780262021333
3. BRINK, Charlotte. 2004. *Measuring Political Risk: Risks to Foreign Investment*. Ashgate, 2004. 200 s. ISBN1351918974
4. CHANDLER, Alfred D., Jr. 1962. *Strategy and Structure: Chapters in the History of Industrial Enterprise*. Cambridge, Mass.: MIT Press. 1962.
5. CHANDLER, Alfred D., Jr. 1990. *Scale and Scope: The Dynamics of Industrial Capitalism*. Cambridge, Mass.: Belknap Press of Harvard University Press. 1990
6. DUDÁŠ, Tomáš. 2006. *Priame zahraničné investície vo svetovom hospodárstve*. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2006. 159 s. ISBN: 80-225-2139-6
7. DUNNING, John H. *A Rose by Any Other Name ...? FDI Theory in Retrospect and Prospect*. In: NOVÁK, M.-ŠUSTR, M.: 2009. *Faktory Prílevu Priamych Zahraničných Investícií do vybraných Tranzitívnych Ekonomík*. In *Ekonomické rozhľady*. ISSN 0323-262X, 2009, 1, s. 72. Dostupné online: https://euba.sk/www_write/files/SK/ekonomicke-rozhlady/er1_2009_novak_sustr-10134.pdf
8. FLIGSTEIN, Neil. 1990. *The Transformation of Corporate Control*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
9. FOTR, J. 1992. *Jak hodnotit a snižovat podnikatelské riziko*. Praha : Management Press, 1992. 105 s. ISBN 80-85603-06-3.
10. JENSEN, Nathan. 2007. *Political Risk, Democratic Institutions, and Foreign Direct Investment*. In: *The Journal of Politics*. 2008. 70:4. The University of Chicago Press, 2008. s. 1040-1052. ISSN: 00223816
11. LEE, Kwang-Hoon. 2016. *The conceptualization of country attractiveness: a review of research*. In: *International Review of Administrative Sciences*. Vol. 82(4) 807-826. 621 – 832 s. Dostupné na internete: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0020852314566002> s. 811

12. MARKOVIČ, P. et al. 2007. *Manažment finančných rizík podniku*. Vydavateľstvo : Iura Edition, 2007. 195 s. ISBN 978-80-807-8132-3.
13. McKELLAR, Robert. 2017. *A Short Guide to Political Risk*. Routledge, 2017. 198 s. ISBN 1351961632
14. NEWTON. 2003. *Investiční pobídky a jejich efektivnost - výzvy a pasti hospodářské politiky vůči přímým zahraničním investicím*. Praha: NEWTON, 2003, str. 14-15 Dostupné online .
<http://www.newton.cz/redsys/docs/analyzy/ekonomzpravy/549d300dcda1571c64b07cc7794dda6a.pdf>
15. SAMUELSON, Paul A. - NORDHAUS, William D. 1995. *Ekonomie*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1995. 1011 s. ISBN: 80-205-0494-X s.970
16. SOTTILOTTA, Cecilia. 2012. *Political Risk: Concepts, Definitions, Challenges*. Italy: LUISS School of Government, 2013. 21 s. ISSN: 2282-4189 Dostupné online:
https://www.researchgate.net/publication/267736283_Political_Risk_Concepts_Definitions_Challenges s. 6
17. ŠAKOVÁ, Beáta. 1998. *Transnacionálne korporácie a ekonomický rast*. Sprint, 1998. 163 s. ISBN 8088848342, s. 32.
18. TAYLOR, Michael - THRIFT, Nigelhrift 1982. *The Geography of multinationals: Studies in the spatial development and economic consequences of multinational corporations*. Croom Helm, 1982. 338 s. ISBN-10: 0709924038 p.21
19. UNCTAD. 2019. *World Investment Report 2019: Methodological Note*. [online]. [cit. 29.03.2020]. New York: UNITED NATIONS PUBLICATIONS, 2019. 85 s. eISBN 978-92-1-004158-4. Dostupné na internete:
https://unctad.org/en/PublicationChapters/wir2019chMethodNote_en.pdf . s. 3
20. WORLD BANK GROUP. 2018. *Global Investment Competitiveness Report 2017/2018: Foreign Investor Perspectives and Policy Implications*. Washington, DC: World Bank. 2018. 185 s. ISBN: 978-1-4648-1185-2 Dostupné online:
<https://elibrary.worldbank.org/doi/pdf/10.1596/978-1-4648-1175-3> s. 6

Elektronické zdroje

1. *About The Index*. 2020. In: Heritage Foundation. [online] [cit. 2.06.2020]. Dostupné online: <https://www.heritage.org/index/about>

2. *Appendix A: The Global Competitiveness Index 4.0 Methodology and Technical Notes*. 2020. In: World Economic Forum. [online] [cit. 2.06.2020] Dostupné online: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2019/appendix-a-the-global-competitiveness-index-4-0-methodology-and-technical-notes/>
3. BIRNLEITNER, Helmut. 2014. *Attractiveness of Countries for Foreign Direct Investments from the Macro-Economic Perspective*. In: Proceedings of FIKUST '14 Symposium for Young Researchers, 2014. 29-40 s. [online] [cit. 2.05.2020] Dostupné online: <https://kgk.uni-obuda.hu/sites/default/files/03-Helmut-Birnleitner.pdf> s. 30-32
4. CHEN, Yawen. – SHEPHERD, Christian. 2017. *China says jobless rate lowest in years, but challenges persist*. Reuters. [online] [cit. 2.04.2020]. Dostupné online: <https://fr.reuters.com/article/idUSKBN1CR01F>
5. *China*. Investment Policy Hub, UNCTAD. [online] [cit. 29.03.2020]. Dostupné online: <https://investmentpolicy.unctad.org/country-navigator/45/china>
6. *China*. The World Factbook, CIA. [online] [cit. 29.03.2020]. Dostupné online: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html>
7. *China Further Opens its Market with New "Foreign Investment Law"*. Jones Day. [online] [cit. 9.04.2020]. Dostupné online: <https://www.jonesday.com/en/insights/2020/02/chinas-new-foreign-investment-law>
8. *China opens up further sectors to foreign investment*. Switzerland Global Enterprise. [online] [cit. 9.04.2020]. Dostupné online: <https://www.sge.com/en/publication/fact-sheet/20193-c3-china-foreign-investment-sectors>
9. *China's GDP Examined: A Service-Sector Surge*. Investopedia. [online] [cit. 29.02.2020]. Dostupné online: <https://www.investopedia.com/articles/investing/103114/chinas-gdp-examined-servicesector-surge.asp>
10. DWIVEDI, Gauri. 2020. *Will China crumble under its own debt pile?* [online] [cit. 6.06.2020] Sunday Guardian Live. Dostupné online: <https://www.sundayguardianlive.com/business/will-china-crumble-debt-pile>
11. ELEN, Maurits. *What's Missing in China's Foreign Investment Law?*. The Diplomat. [online] [cit. 6.06.2020]. Dostupné online: <https://thediplomat.com/2020/01/whats-missing-in-chinas-foreign-investment-law/>

12. *Fragile State Index Indicators*. Fragile State Index. [online] [cit. 2.06.2020]
Dostupné online: <https://fragilestatesindex.org/indicators/>
13. *Global Competitiveness Index 2017-2018*. 2018. World Economic Forum. [online]
[cit. 2.06.2020]. Dostupné online: <https://widgets.weforum.org/global-competitiveness-report-2017/>
14. *Import Regulations in China*. Trade Commissioner, Government of Canada. [online]
[cit. 29.04.2020]. Dostupné online: <https://www.tradecommissioner.gc.ca/china-chine/market-facts-faits-sur-le-marche/125684.aspx?lang=eng>
15. KASHGARIAN, Asim – HUSSEIN, Rikar. *China's Plan in Xinjiang Seen as Key Factor in Uighur Crackdown*. VOA News. [online] [cit. 29.04.2020]. Dostupné online: <https://www.voanews.com/extremism-watch/chinas-plan-xinjiang-seen-key-factor-uighur-crackdown>
16. KOTY, Alexander – ZHOU, Qian. *A Guide to Minimum Wages in China in 2020*. China Briefing [online] [cit. 29.04.2020]. Dostupné online: <https://www.china-briefing.com/news/minimum-wages-china-2020/>
17. LAU, Mimi. 2020. *Coronavirus outbreak threatens to undermine China's drive to end extreme poverty*. South China Morning Post. [online] [cit. 2.06.2020].
Dostupné online: <https://www.scmp.com/news/china/politics/article/3051467/coronavirus-outbreak-threatens-undermine-chinas-drive-end>
18. NBS. 2003. *Priame zahraničné investície*. [online]. [cit. 25.03.2020]. 146 s.
Dostupné na internete: https://unctad.org/en/PublicationChapters/wir2019chMethodNote_en.pdf . s. 3
19. *Podnikanie a investovanie v Číne*. Veľvyslanectvo Slovenskej republiky v Pekingu. [online] [cit. 29.03.2020]. Dostupné online: <https://www.mzv.sk/web/peking/obchod-a-investicie/podnikanie-a-investovanie-v-cine>
20. *Politický systém a štruktúra štátnych orgánov*. Veľvyslanectvo Čínskej ľudovej republiky v Slovenskej republike. [online] [cit. 29.03.2020]. Dostupné online: <http://sk.chineseembassy.org/slo/ss/oc/t364423.htm>
21. *Reports: Doing Business 2020*. World Bank: Doing Business. [online] [cit. 29.05.2017]. Dostupné online: <https://www.doingbusiness.org/en/reports/global-reports/doing-business-2020>

22. ROTH, Kenneth. *China: Events of 2019*. Humans Rights Watch. [online] [cit. 15.03.2020]. Dostupné online: <https://www.hrw.org/world-report/2020/country-chapters/china-and-tibet>
23. ŠIMÁK, Ladislav. 2006. *Manažment rizík*. Žilina. 2006. 116 s. Fakulta špeciálneho inžinierstva, Žilinská univerzita v Žiline. [online] [cit. 22.03.2020] Dostupné online: http://fsi.uniza.sk/kkm/old/publikacie/mn_rizik.pdf s. 44
24. *Tensions in the East China Sea*. Council on Foreign relations. [online] [cit. 15.04.2020]. Dostupné online: <https://www.cfr.org/global-conflict-tracker/conflict/tensions-east-china-sea>
25. TÓTH, Marián. *Podnikateľské riziko*. Žilina. 2006. 12 s. Fakulta ekonomiky a manažmentu, Slovenská poľnohospodárska univerzita. [online] [cit. 22.03.2020] Dostupné online: http://fsi.uniza.sk/kkm/old/publikacie/mn_rizik.pdf
26. WAGNER, Daniel. 2000. *Defining Political Risk*. International Risk Management Institute. [online] [cit. 22.04.2020] Dostupné online: <https://www.irmi.com/articles/expert-commentary/defining-political-risk>
27. *Why is there tension between China and the Uighurs?* BBC News. [online] [cit. 29.04.2020]. Dostupné online: <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-26414014>
28. *World Economic Outlook, April 2020: The Great Lockdown*. International Monetary Fund. [online] [cit. 2.06.2020] Dostupné online: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/04/14/weo-april-2020>
ADHIKARI, Sudeepa – RAFIQUE-HASSAN, S. M.: 1990. *South Asia: An Unstable Geopolitical Region*. In: Mandal, Ram Bahadour: 1990. *Patterns of Regional Geography: An International Perspective*. Concept Publishing Company: New Delhi, str.: 19